

MÉG JELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.

Hirdetések

felvétele ugyancsak

Kéziratok nem adatnak vissza

— ☉ — Budapest, május hó 28. ☉ —

Krónika.

Vaszary Kolos.

— máj. 26.

A magyar katolikus egyház, részben Róma akaratából, nagyobb részben azonban a jó gömbölyű magyar koponya gondolkodásának a módja folytán, kezdettől fogva más viszonyban volt az egyetemes Egyházzal, mint a többi, országonkint parciális egyházak. Mindig volt valami külön jellege, több önállósága a többinél s mindig kevésbé volt római, mint például a francia, vagy a spanyol egyház. Róma részéről ez kifejeződött, — bár természetesen hivatalosan be nem ismerődött — a magyar király apostoli jellegében, magyar részről pedig az lett az egyik eredménye, hogy a mi hierarkiánk mindig demokratikus maradt, — ami paradoxonnak látszik, pedig nem az.

Nálunk sohasem történt meg az, ami más országban: hogy az arisztokrácia monopolizálta magának a gazdag egyházi javadalmakat, erre a kísérlet, — de kudarczsal járó — csak az utolsó, elolaszosodott Árpádok és az utánuk következő olasz korszak alatt történt. Egyébként nálunk, valóban elütően minden más földtől, mindig a tehetség és a rátermettség érvényesült az egyházi pályán. A mi felső papságunk mindig a legkiválóbb kvalitásokból alakult össze, hierarkiánkban mindig csak az érték tudott utat törni magának, de azután csaknem mindig utat is tört.

Ezért van történetünknek Martinuzzi, Bakócz Tamása, Pázmány Pétere, ezért nemcsak fényes nevek, de egyéni kiválóságok is Esterházy érsek és Zichy püspök és ezért kapott szabad nyilatkozásra teret Ranoldernek, a kesztyűs fiának a nagysága is, meg Simoré, aki szintén nem biborban született.

A szegény köznemes fiu, Vaszary Kolos, azonban már nemcsak az egyházi pályája révén revellálhatta a maga nagy egyéniségét hazájának, hanem más, jobban kiküzdeni való eszközzel is: a tudományával. Ő feltűnésekor először mint tudós, mint tanár jelentkezett, Szent Benedek rendjének igazán kiváló tagjai közül is kiválva azzal, hogy valami sajátságos hév járta át a tudását, valami volt benne már akkor az apostolból, amikor még csak professzor volt.

Vaszary Kolos, a történettudós nagygyá lett volna polgári pályán is, de nem az ő szerencséje, hanem nemzeté, hogy az egyházi pályára lépett, ahol a történet írójából felszárnyalhatott azokba a régiókba, ahol a tör-

ténetet csinálják. Magyarország primásának a méltósága nemcsak egyházi rang, hanem nagy közjogi méltóság is, a nádorispán mellett első tisztsége az országnak. Ritkán egyesültek egy emberben e nagy méltóság kettős voltának a kifejezésére alkalmas feltételek úgy, mint Vaszary Kolosban, aki mint pap, mindig példaképe volt az Egyház szolgáinak, mint tudós pedig, a mult teljes ismeretével, tehát a jelen teljes megértésével, feladata tökéletes átlátásával tölthette be kötelességét az esztergomi érseki székből.

Ezért volt, hogy az egyszerű szerzetes, az az ember, akit előbb inkább professzornak látott az ország, egyszerre és tökéletesen bele tudott helyezkedni abba a méltóságba, amelyet annyi nagy előd emléke, annyi tradíció sugárzása aranyoz meg és tesz kápráztatóvá. Sőt ezért vitt ő még fényt a fényhez, ezért emelte rangja tekintélyét, ezért adott neki olyan súlygyarapodást, amely a legeklatánsabbul akkor nyilatkozott meg, amikor elmondta örökké emlékeztető, a történelmi esemény erejével bíró beszédét a király előtt.

Akkor derült meg Vaszary Kolos nagysága a legteljesebben, azóta közismereti és általános igazsággá vált az a tény, hogy benne egyik legnagyobb főpapját bírja a magyarság, kiemelkedő nevű utódját annyi nagy elődnek.

Egészen természetes módon helyezkedett bele Vaszary Kolos a rangjába és azonnal egészen magára öltötte, egészen betöltötte. Mintha csakugyan úgy volna, hogy van hivatás, amely várja a rá hivatottat és ha összehalkoznak, azonnal a lényegükben, a legbensejükben is egyesülnek.

A keszthelyi szücsmester fia, a győri kolostorcella lakója minden átmenet nélkül tudott egyházfejedelemmé lenni, mert annak született. S tudta és tudja gyakorolni a legfejedelemibb erényt, a jótékonyt, a jótékonyt, mint talán egy elődje sem. Annyi könny fel nem száradt még az esztergomi palota és a balatonfüredi kastély körül, mint amióta Vaszary Kolos gyakorolja bennük a krisztusi tanítást a felebaráti szeretetről és az alamizsnálkodásról.

Most, hogy elérkezett a nap, amikor betelt az ötvenedik esztendeje papságának: már egészében látjuk magunk előtt az egyéniségét. Az isteni félelemben soha meg nem ingó pap, a tudomány világosságánál dolgozó és alkotó tudós, a forrólelkű és hazáját a bölcsesség erejével szerető államférfi, a mindig segítő, mindig készen álló emberbarát, — mind az egyesült képben, mint egy nagy egyéniséget tárja elénk Vaszary Kolost.

Jubileumának ünnepe nemcsak a magyar katolikus egyházat érdekli, mert tanúság amellet is, hogy a magyar föld, amelyet úgy szeretnek csufolkodva nevezni külön glóbusznak, valóban egészen elüt bizonyos dolgokban más

földektől. Itt a ném biborban születettre is rátalál a bibor, ha megvan az érdeme hozzá, itt a vallásnak is van nemzeti tartalma, itt az az erőlködés, hogy a sötétség forrásává tegyék azt, aminek fáklyának kell lenni, csak erőlködés marad. Felemelő érzés és megnyugvás mindnyájunknak, hogy Magyarországon az ember csupán mint ember is teljesen érvényesülhet.

* *

Szivárvány.

Szökik a nap... S a Margithid megett
Véresre festi a Rózsahegyet.
S ahogy lehull pirosló vére
Biborban úszik a híd pillére
S az oszlopok, a lámpa, karfa,
Aranyos, véres fátyollal takarva...
Csupa égő, aranyvörös színek!

Fehérek csak a villamos sinek,
Melyek merész ivvel szöknek a hegyre
És zúgnak-búgnak, harsognak egyre,
Mint órjás húrjai órjás hárfának,
Amelyen mintha gigászok játsznának.

S a sarkon egy ember áll... Áll, mogorván.
Kezében görbe cső, amelynek torkán
— Míg rajta napsugarak játszanak —
A víz lövel ki, mint kristálypatak
Fehérlő, fényes, tiszta íveléssel
... S egy perc mulva a sárban vész el!

Egy fáradt napsugár a csőre tévedt,
Aranynyá csókolá a csővéget
S amint lejjebb-lejjebb siklik lankadtan,
A víz fölé csodás fénykéve pattan,
Káprázatos, fénylő, szikrázó,
Ezernyi égő színben játszó,
Hogy a szem elvakul e színpompát látván...
A sár fölött szivárvány!

S míg lázban ég az utca ottan,
Az ember, a csővel, csak áll únottan
S nem tudja, míg öntözi az utakat,
Hogy keze nyomán szivárvány fakad...

Balla Ignác.

Notturmo.

Tavaszi éj. Illatos fuvalom
Sóhajt felém a nyitott ablakon.
A szoba mélyén, nem látok odáig,
A feleségem zongorázik.

Az álmatag, mézédés dallam
A szívemet kinyitja halkan
És boldog álmaim raja
Úgy kél és száll, mint valaha.

A lantot akkor én pengettem
És ő hallgatta önfeledten,
Most én hevülök szótlannul —
Egy megfordított trubadur!

Kún József.

Zarathustra mumiája.

— Kisebb regény. —

Irta: KUPCSAY FELICIÁN.

(2)

— Megvan! Még megvan! — ismételte Phintias örömujjongással s az asztalra kirakott pénzeket újra számolgatni kezdte. — Megvan! Gligor még nem lopta el! Mind a husz koronám megvan! Egy fillér sem hiányzik! Oh Istenem, mennyi, mennyi pénz!... Csak tudnám most, hogy hova rejtsem el, ahol Gligor rá nem talál, ahol vagyunk még előtte is biztonságban van!... Talán a szalmazsákba!... talán a kemence mögé, a fal meglazult téglái közé... talán a kanapé párnái alá... talán...? Oh Istenem, hova is rejtsem el?...

Ekkor váratlanul egy üdvös gondolata támadt. Eszébe jutott a tabáni rácznak: Bogdanics Márknak »bank-és váltó-üzlete« a Gellért-hegy alatt, szemben a rácok templomával. Hátha bemenne hozzá s átadná neki pénzeit megőrzés végett. Bogdanics Márk bizonyosan elfogadná. Még kamatot is adna; hiszen az a mestersége, mindenkítől azt hallotta. Bogdanics Márk abból él, hogy megőrzi a mások kincseit.

— Igen, igen, a tabáni rácshoz viszem a pénzemet — határozta Phintias s összesepert kis tőkéjét egy fekete vászondarabba göngyölítve, magához vette s elindult, hogy tüstént felkeresse Bogdanics Márk pénzváltó-üzletét. — Onnan ugyan Gligor el nem fogja lopni koronáimat — biztatgatta magát Phintias a biztos révbe jutott hőködésével. — Nem ám! Bogdanics Márk üzletének ajtaját vaspántok fedik, ablakait vasrácsok szövik át s a rábizott pénzeket vaskamrákban tartja... És körültekintvén a kis szobában, lelke mélyén úgy rimánkodott, hogy csak most, csak most ne lepje meg, ne zavarja meg senki. Déli tizenkét óráig nyitva van Bogdanics Márk boltja; ha szaporán halad végig az oda vezető utczákon, még elintézheti vele az ügyletet...

Egy pillanatra ugyan eszébe ötlött Bogdanics Márk hatalmas, óriási termete, nagycsontu, szőrös, fekete arca, villogó tekintete s félelmet érzett szívében eléje menni. De ez csak muló ijjedelem volt s most már semmi sem tarthatta vissza Phintiast szándéka kivételében.

Azonban, alig hogy az utczára érkezett s néhány lépést tett, valaki nevének szólította:

— Phintias! Phintias! Hová oly szaporán? Nem is akarod észrevenni jó barátodat?... Bezzeg, csak volna uri ruha, vasalt nadrág s fényes cipő rajtam! Tudom, akkor nem kerülnél ki!... De persze a szegény, rongyos ember...

Krepelka Mátyás volt az, aki így beszélt, a Zsuzsika-utcának jól ismert gaminja s Phintias, láttára, megijedt.

— Éppen ez kellett! — sóhajtott fel magában s alig tudta, hogy mit válaszoljon a félelmetes jövevénynek.

— Sietek, nagyon sietek — nyögte oda Krepelka felé s tovább akart menni, befordulván hirtelen a Kecskébeka-utczába.

— Ejnye na! — rivallt rá erre Krepelka Mátyás — hát téged mi lelt ma, Phintias, hogy úgy rohansz előlem? Máskor kedvesebb voltál — s néhány ugrással utólévén a menekülőt, kabátját megragadta s karjánál fogva oly erősen vonta magához, hogy Phintias egy tapodtat sem mehetett tovább.

— Mondd, mit szaladsz? Hát bántottalak-e valaha? Nem voltam-e mindig jóakaród, barátod?... Mi?

Erős, vállas alakjával úgy állott Phintias előtt, mintha össze akarná törni. Fenyégető tekintetével kérdőre vonólag nézett le rá; de e tekintetben ott volt a született nyomorultak lelkéből kisugárzó fájdalmas, végzetes vonás.

— Igen, igaz, mindig jó barátom voltál!... Gligor elől hányszor menekültem hozzád s te megvédtél engemet! Igaz, ugy van, de lásd: nagyon sürgős az utam... Ereszsz, ereszsz el, Krepelka Mátyás! — könyörgött Phintias.

— Na jó, de elkísérek egy darabig — szölt Krepelka Mátyás. — Valami fontos mondanivalóm is volna. Neked mondom el, mert a sors is úgy akarta, hogy kétségbeesésem perczeiben te kerülj elém. Talán meg sem szólítalak, talán fel sem tartottalak volna, ha arczodból ki nem olvasom, hogy te vagy az, aki rajtam segíteni fog... Oh, Phintias, Phintias, nem gondolod-e, hogy komisz a világ és hosszú az élet?

Phintias a feltett kérdés fontosságán most nem elmélkedett: gondolatai most egészen más irányba terelődtek. Sokkal fontosabbnak látszott az a kérdés, hogy mi vár rá akkor, ha Krepelka tényleg vele jön a tabáni ráczig s esetleg megtudja útjának rejtegetett célját? Kinos kényserhelyzetben találta magát; amelyből szabadulni immár aligha lehet. Most már a futás sem volna tisztességes, hiszen Krepelka nem mint utonálló, hanem mint »kérő«, »könyörgő« állott előtte. Phintias érezte, hogy ezt a fiut most már meg kell hallgatnia; ki tudja, ismét mi nyomja a lelkét s neki akarja meggyónni vétkeit. És Phintias szemrehányásokkal illette magát előbbi viselkedéseért. Igazán kár volt mindjárt hozzá nem szaladni! Kár volt így bánni vele! Szegény, szegény Mátyás, ugyanis olyan szerencsétlen s Bogdanics Márk üzlete végre holnap is nyitva lesz!... és jeléül annak, hogy kíséretét elfogadja, karon fogta Mátyást s tovább indulának.

Eleinte szótlánul haladtak. Lassankint azonban a beszéd megeredt Krepelka ajkain. Nem győzte eléggé szidni az életet, amely nyomoruságos s amely előbb-utóbb az éhhalálba, vagy a börtönbe fogja kergetni.

— Hidd el nekem Phintias, rettenetesen szenvedek, — mondá. — Rettenetesen! Jóllakott népeket kell látnom mindenütt, mikor én két nap óta egy falatot sem ettem!... Oh, miért van ez így berendezve s miért, hogy a jóhoz, a széphez és a tisztességes életmódhoz nekem is van vágyam? Ez talán még jobban kínoz, mint maga az éhség!... Azt mondják, hogy dolgozzam, hogy keressék, mint a többiek. Szívesen is dolgoznék én, de mikor senki sem ad munkát! Mondd, mit csináljak! Oh, olyan sokan vagyunk a szegény keresők és olyan sokan a gazdag takarékosak! Aztán én még nagyon fiatal vagyok, és noha erősnék látszom, testem mégis hamar befárad!... Könnyű neked, Phintias! Könnyű! A szüleid élnek s tanítatnak téged; nekem csak egy beteg anyát adott az Isten s azt is el kell tartanom. Egész nap csak csatangolok, azt lehetne mondani: koldulásból élek Semmit sem tudok... Hiszed-e, Phintias, hogy hibátlanul még a »Miatyánkot« sem tudom!... Még azt sem. Pedig néha úgy érzem a szükségét, hogy kezeimet egymásba fonjam, mikor napnyugtakor harangozást hallok. Ugy hiszem, az Istent...

Az »Órangyal patiká«-hoz értek, ahonnan Salvatore táti panorámás bódéját is látni lehetett. Nagy tolongó néptömeg állott a bejárat előtt. Vig kaczagás, láрма övezte a sátrat, amelynek ponyvái közül rikoltás, sikoltás, szö-zavar tört elő vegyesen a sipláda hangjaival.

De figyelmük a bódétól gyorsan másra tért át. Temetési menet haladt a Rinaldó-téren át. A halott valami katona lehetett, mert az ezred bandája harsogta a gyászindulót és sok tiszt meg baka követte a halottas kocsit. Az eset megható és mégis olyan furcsa volt, mert a gyászdal szomorú, vontatott melódiáját össze-vissza kavarták a panoráma sipládájának sivitó, fürge hangjai. A gyászkocsit egy öreg asszony és két síró gyermek követte. Látszott, hogy szívből zokognak s ez még a tábornok ur fényes ruhájánál s büszke tartásánál is sokkal meghatóbb vala.

— És mégis, nem gondolod-e; Phintias — jegyezte meg Krepelka Mátyás, midőn barátjának szeméit könnyezni látta — hogy minden temetésnél szomorubb a születés. Inkább a születést s ne a halált sírasd! Vagy te másképpen gondolod?...

— Én igazán nem tudom, mit beszélsz — válaszolt Phintias. — Nem tudom... de nézz, nézz oda!... mily gyönyörű palotát építenek ottan! Siessünk a közelébe: nézzük meg, micsoda épület; ez engem nagyon érdekel.

— Milyen hatalmas, milyen pompás kupolája van! Istenem, be szép! Remeknél remekebb szobrok szegélyzik a párkányokat! Nézd csak, a bokrétaünnep zászlói itt-ott még lengenek... Már most is mily nagyszerű ez a palota! Hátha majd készen lesz egészen! Vajjon ki építeti? Talán jó ember s jó célra talán?...

Phintias valóssággal belekábult az épülő ház s az állványokon nyüzsgő munkásnép szemléletébe. Az emberi szív vágyának ily nagy arányokban való megtestesülése egy pillanat alatt kiragadta őt az enyészetnek abból a világából, amelybe a temetési menet láttára szédült. Bánatkönnyeit gyorsan letörölte. Tette vágyó akarata visszatért, mihelyt egy, előtte még ismeretlen, de az övéhez hasonlóknak tartott jószándéku lény készülő műve tárult szeméi elé s mindenről megfélekedve, szinte túlságos hangosan mondá:

— Mátyás! Krepelka Mátyás, hiszed-e, hogy nekem is lesz egyszer ilyen palotám?... Nem hiszed?... Hát fogadjunk, hogy lesz! Mondjuk: mához, mához husz esztendő múlva. De lesz! De lesz! — s az alig tizenkét éves Phintias olyan határozottsággal nyujtotta fogadásra Krepelka felé jobb kezét, hogy emez hinni sem merte, hogy a máskor olyan tétovázó Phintias teszi ezt.

— Nos, nem hiszed? Nem akarsz fogadni? — ismételte Phintias a kérdést. — Nem? — s amint a szótlánul reátekintő Krepelka szeméibe nézett, olyan nagy rokonszenvet, részvétet és bizalmat kezdett érezni Krepelka személye iránt, hogy azonnal kész volt feltárni előtte lelkének titkait, közölni vele gondolatait s elmondani a »gazdagság napjára« tartogatott nagyszerű terveit. Még érezte szíve mélyén azt a hatást, amelyet benne barátjának nyomora keltett s mintegy vigasztalásul, szaporán, lelkes szavakkal sugta meg neki, hogy ezután majd másként lesz, hogy nem lesz több szegénység, éhhalál. Ő gazdag lesz s mindenkin segítini fog!... Téged is gazdaggá teszek, Krepelka Mátyás!

Krepelka jót nevetett erre s azt válaszolá, hogy mindez hülyeség, ostoba beszéd. Látszik, hogy gyermekagy szülte. Meséket ő is tud szólni, de valódi palotákat, népkonyhákat, csoda-kerteket és színházakat szavakból felépíteni nem lehet! Ide pénz kell, még pedig sok, nagyon sok pénz!

— Te pedig egy szegény giliszta vagy! — fejezte be szavait — egy szegény giliszta vagy!

Ha Phintiast eddig az emberek iránti ösztönszerű bizalmatlansága tartotta vissza attól, hogy gyűjtött pénzről bárkinek is szóljon s kis tőkénének összegét bevallja, ugy most Krepelkának részben gúnyos, részben provokáló megjegyzése volt az, amely arra birta, hogy a kezében tartott fekete kendőt kibontsa s annak tartalmáról a világot értesítse.

— Nos hát, nézz ide... Látod? — mondotta büszkeséggel s eléje tartá pénzeit. — Igenis, van, van! Gyűjtöttem és ezután is gyűjteni fogok. Én nem vagyok giliszta, mert van bennem akarat! Ez még csak az alap, de lesz majd ennél több is és majd a bank, a Bogdanics Márk bankja, kamatokat is ad... Egy év múlva kétszer ennyi lesz!... Most bevallom őszintén neked, hogy hozzája siettem, midőn a kapun kilépve, melletted sunyin elrohantam... Bocsáss meg nekem, nem volt szép tőlem.

Magam is belátom! Most én, én kérlek téged, hogy jer velem a Bogdanics kapujáig. Nagyon szépen kérlek. És ugy-e, nem hisz többé gilisztának? ... Ez nagyon fáj nekem ...

*

Most először beszélt életében idegen ember előtt ilyen nyíltan Phintias. Egy felvillanó öntudatos perciben érezte ugyan, hogy vallomása a bukás felé vonja, hogy saját szavaitól kábulat fogja el, hogy meg kellene állnia a veszély közepén s nevetést szinelve fel kellene kiálltania: — Hazugság, hazugság mind, amit mondtam! ... Egy szó sem igaz az egészből! Ne higyj nekem, Krepelka Mátyás! Csak tréfa volt, csak tréfa, e csengő pénz a keszkenőben nem is valódi pénz! Hamisat, játékpénzt mutattam neked! ... A gilisztának kedve tellett benne, hogy sárkánynak lássék ...

Talán mindazt, amit Krepelkának mondott, vissza is vonja emez öntudatos perciben; de mikor a pénz nem hamis, mikor annak valódiságát Krepelka már látta, miért is hazudnék? ... Miért is ne folytatná tovább az igaz beszédet, mikor lelkének ez a nyíltsága s szókimondó őszintesége önmagának is oly kimondhatatlanul jól esett. Hiszen voltaképp mindig is keresett valakit, akinek elmondja terveit s néha éppen amiatt szenvedett, mert erre érdemes barátira nem talált. Most végre akadt egyre s kiöntve előtte az eltitkolt vágyak egész tömegét, úgy érezte, mintha egy nagy tehertől szabadult volna meg. Immár más is tudja, hogy mi készül nála, hogy gazdag akar lenni, mert jól akar tenni. A Krepelka arcza is mennyivel derüesebb, mióta jövendő gazdagságáról értesült! Phintias e derüből hitet merített saját sikeréhez s hálát érzett Krepelka iránt, hogy e hitet nem rombolta le s nem ébresztett kételyeket benne. E percztől fogva már szeretni is tudta őt s magához ölelvén, őszinte melegséggel mondá:

— Krepelka Mátyás, édes barátom, én nagyon szeretlek téged!

— Én is, — volt reá a válasz; s azután elhallgattak. Olyan forrón is sütött a déli nap. Lankadtak, fáradtak voltak. Aztán Bogdanics Márk üzletének czimtablája is feltűnt a láthatáron s nevének a napfényben villogó betűi bilincseltek le mindkettőjüket.

Nemsokára az üzlet előtt voltak.

— Hogyan, hát Bogdanics Márk bankja zárva van? Hiszen még egy félóra van délig s ha jól tudom, ma sem vásárnap, sem ünnepnap nincsen? — mondá Phintias a meglepetés hangján s kérdőleg tekintett egy tabáni bennszülöttre, aki Bogdanics Márk csukott üzletének lépcsőire dőlve, nyugodtan pipált.

— De bizony ünnepe van annak, — szolt a pipás ember. — A rácz naptár szerint ma Mária napja van s ilyenkor Bogdanics misére megy s onnan meg a Rácz-fürdőbe fürdeni. Ez az ő szokása. És a vízből ki sem mozdul estig. Csak úgy hat óra tájban nyitja ki újra az üzletét. Szegény öreg Bogdanics. Neki sem süt már sokáig a nap! Ki hitte volna, hogy valaha ő lesz az utolsó hívő rácz Budán a régi sok ezerből? Mert Adamics, a pópa, az már nem is számit ... Bizony mondom, kis öcsém, hat óra előtt aligha beszélhetsz vele. Legfeljebb háromfertály hatkor, de azelőtt semmi szín alatt. Mert Bogdanics Márk egyszer fürdik esztendőnként, Szűz Mária napján s e szent napon körmököt meg tyukszemeket vágat. Ezt pedig a Rácz-fürdőben kitűnően értik ... De azután meg verebet is lehet vele fogatni s én merem mondani, hogy jó lesz őt kivárni, ha olyan ügy vezet eléje, amelynek sikere inkább az ember jókedvétől, mint más körülményektől várható.

— Jaj, be bőbeszédű, anélkül hogy buta volna, — jegyezte meg Mátyás, midőn ismét magukra voltak. — Mert

jól mondtad magad is, Phintias, hogy jókedvében kedvesebb lesz hozzád Bogdanics s nem fog mindjárt gyanakodni rád, azt híven, hogy lopott pénz van nálad! De végre is jókedvének nem ez az értékes oldala, hanem az, hogy pénzedet, ha hangulata tényleg kedvezőbb, ma nagyobb kamatra veszi át, mint például holnap. Szóval, ma, hat órakor okvetlenül fel kell keresned őt! Jobb, igazabb tanácsot nem is adhatok neked s jóakaratomban hinned kell okvetlenül ... És volna még egy más tanácsom is, egy tetszetős tanácsom. Ne menj most haza! ... Oly messzire laktok. Erre felé ugyis olyan ritkán vezetnek utjaink. Nézzünk inkább körül egy kicsit. Vegyünk valamit ebédre. A gyönyörű »Városmajor« ide amugyis alig egypár lépés. Ah, olyan szép ott a természet ilyenkor. Minden már sárgul, őszül s a lehullott levelek között szerény ebédünket barátságosan elfogyasztanók. Egy pohárka borra is betérhetnénk »Terézhez«, a majori korcsmába ... Ugy-e, Phintias, egynehány kortyot nekem is fizetsz? Oh, a Városmajort ilyenkor okvetlenül látni kell; ilyenkor a legszebb, a legillatosabb! Milyen felséges élvezet: bolyongani a sejtelmes suttogás között, majd megpihenni egy lombos fa tövében az enyhet adó csöndben. Meglátod, hogy összes terveid erőben és számban mint megnövekszenek abban a csodás hangulatban, melybe az embert a fák, a bokrok, az erdő világa hozza. Vágyaid, jóságod megizmosodnak és hited a sikerhez megerősödik. Ez a természet hatása ... No, meggyünk-e, vagy nem meggyünk, határozz gyorsan!

Krepelka Mátyás hosszadalmasan beszélt, feltűnően nagy volt a kedve a kettesben való csatangeléshez a Városmajor néptelen berkei között. Phintias arcza azonban semmi olyast nem árult el, ami a habozásnélküli beleegyezést jelentette volna.

— Ám, ha nem jössz, majd megyek én magam! fakadt ki Krepelka türelmetlenül és indulni készült, mintha tényleg magára akarná hagyni Phintiast.

— Várj, várj! Igen, igen, én is veled tartok! — tört ki erre Phintias, mintha álmából zavarták volna fel. — Tehát a Városmajorba! A Városmajorba! — kiabálta s igyekezett utolérni a már eltávozott Mátyást. — Jól emlékszem, egyszer egy napon Gligorral és Fruzinával is voltam ott és Fruzina énekelt nekünk! Akkor úgy meg szerettem őt. Akkor minden oly szép volt s oly jólesett heverni a pázsiton a fák alatt! ... De mond, mond csak Krepelka Mátyás, hogy is volt csak, nem értettem tisztán: vágyaim megizmosodnak s hitem a sikerben megerősödik? ... Ezt te olyan költőien mondtad. Magyarázd meg, kérlek, egyszerű szavakkal és még egyet értes meg velem, azt, hogy a természetnek e csodás hatását mióta ismered? ...

A Városmajor, a fővárosiaknak ez a kedvenc kiránduló-helye, bizony nem volt »csak egynéhány lépésnyire, a Gellérthegy tövétől, amint Krepelka hitte. Lehet különben, hogy csak a nagy forróság miatt tűnt fel olyan hosszúnak az odavezető út. Rekkenő hőség verődött vissza a járdákról, a házak falairól s néha alig bírták tovább vonszolni lankadt testöket. Valósággal fellélegzettek, mikor a Városmajornak még lombdús akáczai közt egy járatlan zúgra találtak s végigfeküdhetek a húsen maradt földön. Csend volt mindenütt, illatos csend s Phintias érezte: ez az a csend, amelyben az ember vágyai megtizszeződnek, ahol lényünk jósága meggyarapodik s hitünk a sikerben megerősödik.

Néhány méternyi távolságban egy még befejezetlen nyaraló állott. Senki sem dolgozott rajta; mint valami elhagyott rom, úgy néztek ki vakolatlan falai. Phintias gondolataival gyorsan bejárta annak tervezett szobáit, termeit s elképzelte, hogy ha ennek a nyaralónak most ő volna az ura és lakója, Krepelkának is mennyivel jobb dolga volna! Ujra eszébe jutott barátjának nyomorult sorsa s szívében fájdalmas szánalmat érezve iránta, azt mérlegelte: nem

jobb lenne-e Krepelka Mátyáson inkább most segíteni? Adna neki egypár koronát, ötöt, hatot, esetleg tizet, hogy a végső nyomorból kirántsa... Sőt minden pénzét is odaadhatná neki!... Minden pénzét... Ime itt az alkalom, hogy valakivel jót tegyen s ő ezt a kínálkozó alkalmat eddig észre sem vette.

Valóban, a természet ölére kellett dőlnie, hogy ez a gondolat lelkében megfogadjon.

— Igen, ugy van, ez az igazság, a jótevésnek pillanatát elérkezve látom! — susogta lelke mélyén. — Minden pénzem Krepelka Mátyásnak ajándékozom!... Minden pénzemet...

Éppen azon volt, hogy pénzéért a zsebébe nyuljon, midőn egy fájdalmas ütés érintette mellét. Első pillanatban a szédülés a látás képességétől is megfosztotta. De csakhamar összeszedte minden erejét, hogy egy világos pillantás után újra visszaessék a kábulatba attól, amit látnia kellett... Krepelka Mátyás állott előtte egy doronggal a kezében, hogy másodszer is feléje sujtson.

A csodás természet ime a gonoszra is megtette hatását: lappangó rablási vágya megizmosodott s a siker reménye benne is megerősödött. A rossz csiráját éppen úgy táplálta, mint a jóét...

Oh ti fák, oh ti bokrok, oh ti sárguló falevelek, a ti susogástok tette volna ezt?...

Phintias védekezni próbált; de mi volt az ő védekezése? A szunyog csipése a darázs fulánkja mellett. A második ütéstől félholtan terült el a földön, ott, ahol csak egy perczzel előbb jó szívvel s a jócselekvés szándékával volt eltelve gyilkosa iránt.

Érezte, hogy Krepelka mint hatol be zsebeibe és mint keríti hatalmába az ő pénzét, annyi önmegtágadással jövőbeli jóra szánt vagyonát.

És hallotta, amint Mátyás füleibe sugta: — Kis barátom, nem az a Jó, ha sokból sokat fogunk adni, hanem ha a kevésből bár keveset, de idejében adunk.

E szavak nagy igazságként hatottak Phintiasra s hatásuk alatt mentve látta Mátyás galád cselekedetét s úgy érezte, hogy ez az ember pénztől joggal fosztá meg őt.

Krepelka talán nem is olyan hibás, mint Phintias, aki a jócselekvés lényegét későn ismerte fel, akinél a jócselekvés késedelmet szenvedett.

Majd úgy rémlett Phintiasnak, mintha Gligort és Fruzinát látnák szemei, amint hangosan nevetve s a kielégíttség érzésével arcukon, vigan jönnek ki Salvatore bódéjából. Utjokban mindenkit megszólítanak s nem győzik eléggé dicsérni a látott csodákat: a féltettü indiánt, Zipp-et, Zarathustra feltámadó mumiáját s bölcseségeit. — Minden olyan gyönyörű volt! Igazán, kár Phintias, hogy nem jöttél velünk!...

Kár... Kár... Kár...

Varjak szálltak a fák koronáira, amelyek alatt Phintias alig eszmélve feküdt. És Phintias érezte, hogy futnia kellene, egyenesen Salvatore táti panorámás bódéja felé. Hiszen most már ő is mindazt ugy szeretné látni, amit mások utca-hosszat magasztalnak! De mikor valami ugy ránehezedik. Mozdulni sem képes. Bizonyos, hogy valaki igéző szemekkel tekint feléje s mereven az tartja lábait... De nini, minő kellemes csalódás!... Hiszen máris a panorámás sátor előtt álldogál... Zarathustra festménye előtt! Zarathustra szemei villognak reá... s ő, Phintias, közelebb lép hozzá, szívében a régi bizalommal és kiönti előtte szenvedéseit... Vallomása szinte csupa kérdezősködés...

— Igaz-e az, amit beszélnek, hogy Krepelka meg-rabolta őt? Igaz-e az, hogy a Krepelka bűne menthetőbb az övénel s amannak vétke megbocsáthatóbb? És érnek-e

valamit a szívnek összes jó szándékai, ha nem tudjuk azokat akkor tettekké váltani, amikor kellene?...

— Oh szólj, oh felelj valamit, akárki légy, ha van szíved, nyugtasd meg a bizonyosságért epedőt. Zarathustra! felelj hát nekem!

De felelet nem érkezett; hiába nézte epedő szemekkel hosszú szakállas arcát, csuhával borított nyulánk termetét, Zoroaster csak szótlan mumia maradt! Pedig bizonyos, hogy meghallotta szavait; ajkainak mosolygása s kézi lámpásának lángalobbanása bizonyosság reá!... És mintha most a mécs világa mind nagyobbra nőne!... Tüze már az egész eget beborítja s ragyogása a szemnek alig elviselhető... Majd ismét fogyni, nagysága apadni kezd s a lámpácska fénye lassankint ködös homályba réved s vele együtt e sóhaj is a mindenségbe vész: »Oh Phintias, Salvatore táti bódéjába miért nem jöttél el?«... Mintha Zarathustra a hegyek között óvatosan elrejtőzött volna és e szavait a messzi távolból küldené.

Valóban, a lenyugvó napnak égi tüzgolyója most tért nyugovóra, a János-hegy mögé.

Nemsokára teljesen besötétedett s alig látta valaki, amint Krepelka Mátyás a Városmajorból, csengő pénzzel a zsebében Pest felé kullogott.

II.

Már két hosszú, kinos esztendő is eltelt a Városmajorban történtek óta s ez az idő annyi változást, Phintias életében annyi ujat eredményezett, hogy átgondolni is alig lehetett. Néha ő maga is azt hitte már, hogy minden, ami a két év alatt végbement, csak álom, csak mese. Mese az, hogy ő voltaképpen egy szegény munkáscsaládból származott, mese az, hogy neki valaha féltve őrzött vagyonkaja volt; mese az, hogy egy bizonyos napon Krepelka Mátyással hozta össze a végzet, aki a Városmajorba csalta, egy doronggal mellbevágta és kirabolta.

Az is csak mese, hogy akkor éjszaka, a Zugligetből hazatérő Gligorék a bozót között rátaláltak, felvették. félholt tetemét a Karmazsin-villába vitték és felvén éjnek idején annak uri lakóit: Karmazsin kapitányt és Karmazsinné asszonyt, átadták nekik összezuzott testét, hogy megmentésük az elpusztulástól.

— Igen, igen, mindez csak mese, csak mese! Az emberek már el is felejtették; kigondolt dolog az egész. Krepelka Mátyás nem is létezett soha és az is csak képzelődés, hogy Karmazsin ur és Karmazsinné asszony Isten rendelésének tartották volna az éjszakai feldörömbölést s csókokkal halmozták volna el véres testemet, ujjongva mondván: Ime, ez lesz az a gyermek, akiért szívünk oly régóta eped! A Mindenható küldte; elfogadjuk őt, áldva áldjuk érte; a mienkké tesszük, felneveljük uri módon s szeretni fogjuk mindhalálig, mintha csak szerelmünk szülte volna!

— Igen, igen, mindez csak mese, — bizonyitgatta önmaga előtt Phintias a dolgok rendjét. — Mindez csak mese, az öreg Gligor találmánya, semmi más. Valaki csak rábeszél, csak hipnotizált engem, hogy én már nem vagyok a régi Phintias, a Pubi Phintias a Zsuzsika-utcából, hanem Karmazsin Phintias, fogadott fia Karmazsin kapitánynak, akinek a bérházában valaha laktam!

És talán az is csak tünemény, hogy ő most egy intézetnek nagyreményű növendéke, ahol őt tanítják, nevelik a Karmazsin kapitány pénzen, hogy uri lelket, tudományt és nemes szívet kapjon. Az a sok fiu és hangos beszédjük csak látomány, csak hallucináció, hiszen semmi, semmi sincsen, ami mindezeknek valódiságát bebizonyítaná.

(Folytatása köv.)

Krónika II.

Szanatórium-szerelem.

— máj. 26.

Maholnap megszokott és általános házi szer lesz a szerelem ellen, hogy a beteg ifjut vagy nőt elméjében vagy idegzetében való meghibbantság czimén zárt intézetbe helyeznek s ott tartanak, amíg csak ki nem gyógyul a tragédiából. A közvélemény ilyenkor sötét intrikákat sejt és rémregényekre gondol. Sok esetben igaza is van, de még ilyenkor is igazuk van azoknak, akik a kínos szerelmi láz ellen, házasság helyett, a szanatóriumot tartják jótékony megoldásnak.

Kóburg Lujza, akit a párisi orvosok most teljesen épelméjűnek vallanak, sokat köszönhet ennek a szanatóriumi kurának. Talán az ép elméjét is. Csudnay Emil pedig, a tizenkilenc éves ifju, akit menyasszonya huszonnégy évesnek, önmagát pedig csak huszonhat évesnek vall, most került a Lipótmezőre, hogy szerelmi vágyai ott leohadjanak. Ha négy-öt év múlva újabb szakértők megvizsgálják, valószínű, hogy szintén épelméjűnek fogják találni. Ami természetes is, mert a szerelem ennyi idő alatt, zárt helyen, begyepesedik, mint a bolygatatlan sirhalom.

Persze, a kezelés brutális általánosságok körül tapogatózik. Még mindig úgy látják ezeket a patológikus szerelmeket, mint amelyek betegségből fakadnak. Egy ideges ifju, egy hisztérikus asszony szerelme nem szerelem, hanem idegesség és hisztéria. Ellenben, ha egy normális egészségű ember esnék a szerelemnek ugyanabba a fajtájába, azt a szanatórium nem vállalná.

Az igazság azonban minden valószínűség szerint az, hogy az ilyen szerelmek nem következményei egy meglevő abnormitásnak, hanem magában való kóros képződmények, melyeket a gyöngé vagy bomlott idegzet könnyebben vált ki, mint az erősebb, de nem okoz. Maga a szerelem, mint kórállapot még nincs tisztán fölismerve, sőt a hagyomány és a hamis analógiák annyira elfogulttá teszik a kutató elmét, hogy erre a föltevésre alig mer vetemedni. A szerelmet a legragyogóbb erkölcsi glóriával vették körül, a művészet és szépirodalom egyenesen a szerelem kultuszából nőttek ki és annak erejét szolgálják. A természetben, mint a fajfentartás eleme, igájába hajtja az egyéneket s a nőstényeért párbajozó szarvas is elveszti az esztét, mégsem kerül szanatóriumba. Hasonlóképpen a szenvedélyében elvakult, mindent felejtő és semmivel sem számoló ember is voltaképpen normálisan abnormális állapotban van, mikor a szerelem beszámíthatatlanná teszi. Ezért még sok idő mulik el, míg az emberek, sőt még a tudósok is emancipálódni tudnak a szerelem megszentelt hagyományaitól s ennek az érzelmenek az elfajult specieit magában való betegségeknek mernék diagnosztizálni, melyeket épügy gyógyítani kell, mint akár a vérszegénységet, vagy a tüdővérszt.

A természetnek az emberi szerelemhez voltaképpen

már semmi köze és azért más a szerelmes ifju váltóhamisítása vagy öngyilkossága, mint a fajdkakas halálos elvakultsága, vagy a szelid szarvasbikának gyilkos szenvedélye. Amikor az állat elveszti öntudatát, ott valóban a természet fönséges megnyilvánulása működik s mihelyst a faj megkapta a magáét, az állat oda se néz többé a szerelemnek. A kalendárium pontosan tudja, mikor legzajosabb az erdő a szerelem harcától s azt is, mikor népesedik be a fészkek fiókákkal s a vad odva táplálendő kölykökkel. Ellenben ahol emberi csók csattan, ott ritkán örvendhet a faj érdeke. S az ember szeret az év minden szakában s veti magát az érzelmen után magáért a mámorért s a vele járó gyönyörűségért. A szerelmek kilenczvenkilencz esetében valóságos istencsapása a gyermek. A természeti ösztönből az ember gyönyörűséget és élvezetet csinált. Mesterséges, kulturpalánta ez, mint az étvágy az éhség mellett, vagy mint a kulináris élvezés a táplálkozás mellett.

Az emberek ábrándoznak a csók édességéről, ha nem érzik is a szerelem gyötrelmeit. Ahogy a morfinizmus, vagy az alkoholizmus az abuzusból kifejlődik, azonképpen fejlődik ki az örökös és kielégíthetetlen szerelmi szomjuság is az emberekben, a visszaélések folytán. Ez már nem szerelem, de mindenesetre kóros állapot, mely inkább a kulturával függ össze, mint a természettel.

Sőt amikor az olyan szerelemmel találkozunk, melyben két absolute nem egymáshoz való ember találkozik, mint a Csudnay-esetnél, ahol a fiatal ur nem tud élni »nélküle«, ebben a lélekbeli szerelemnek még kisebb szerepe van, mint az általános lumpolásban. A fölzaklatott s amellett elalélt szervezet nem reagál már mindennemű ingerre, de megnyugodni a nyugalomban és kielégültségben szintén nem akar. Ennélfogva görcsösen ragaszkodik ahhoz a szépséghez, amely még mindig hatni tud rája, mert másutt nem mámorosodhatik meg. A józan ember azt mondja: örülj, hogy megnyugodhatsz. A crotomániákus azonban nem tud megnyugodni a nyugalomban. Neki a zaklatottságon és kimerülésen keresztül, a pusztulás útján kell megnyugváshoz jutnia s ahogy a morfinista még gyilkosságra is képes, hogy egy adag méreghez jusson, melyről tudja, hogy megöli, azonképpen az ilyen szerelmes ifju is mindenre képes, csak hogy szerelme tárgyával a boldogság útján menjen tönkre.

Az emberi szerelmek nagy sokasága voltaképpen ilyen természetű s inkább az a csodálatos, hogy olyan kevés esetben fordulnak a szanatórium és tébolyintézet »sötét intrikájához«. A leányok elsovadnak, az asszonyok megtébolyulnak, az emberek elzülkenek és főbelövik magukat, mert minél állhatatosabbak szerelmükben, annál fönségebb a tragédiájuk. Ha a művészet nem csinálna ennek a degenerált kulturszerelemnek is akkora reklámot, mint a valódi, a fönséges és egészséges fajszerelemnek, akkor ifjak és leányok épp úgy kigyógyítanák magukból a bánatot, ahogy a gyomorbeteg nem nyugosznak meg s nem büszkélkednek azzal, hogy például egy rossz uborkasalátáért kell örökre szenvedniök.

Kóbor Tamás.

A kurgán.

— Gróf Tolstoj Alexei. —

Óriási őskori sírdomb
A síkság sivatagán . . .
Nagy hősnek a sírja bizonynyal. —
Körül csönd, méla magány.

Hogy meghalt rég az a nagy hős,
Két nap volt gyásztusa itt.
S harmadnap vele-temették
Paripáját s asszonyait.

Aranyhuru guzliczákkal
Ősz bárdok jöttek ide . . .
Hejh, akkor messzire zengett
A holt hős büszke hire.

Óh hős! — így szólt a dal akkor, —
Hú néped sohse feled.
Század századra suhanhat,
Mindig fog élni neved!

Sírod tán a sivataggal
Egy síkká laposodik,
De híred előnti e földet
S fölcsapkod a csillagokig! . . .

. . . És jöttek s tűntek az évek,
Uj századok, uj daliák . . .
Születtek s haltak a népek,
Ifjúlt, vénült a világ . . .

S még itt borong im a kurgán
A hősnek hamva felett.
Az idő el nem simította
A büszke sírhegyet.

Csak éppen a hős hire tűnt el . . .
Nem ismeri e mai kor,
Ki volt, hogy ide temették
Ily sírba valamikor . . .

Hány várost, hány birodalmat
Dúlt, perzselt valaha fel;
Mint mult ki e földi világból
S mikor temették ide el?

A nagy sir néma; a holt hős
Örökre feledve bizony.
Óh semmi se büvöli föl már
Nevét a pusztá sikon.

A dombhoz pusztai ménes
Ront olykor s elhedereg . . .
A gyér pázsitra zizegve
Száll éhes sáska sereg . . .

Őrt állva a sírhalom ormán
Nyúlak hegyezik fülüket, —
Ha üveget sem vetve a dombra
Egy-egy lovas arra üget.

Vad szél kotorja fel olykor
A kurgán ősi porát
S fölötte az égen a felhők
Könnyezve szállanak át

Telekes Béla.

A kutyus.

Irta: RICHARD O'MONROY.

Multkor este a klubban az armenonvillei botránnyról beszélgettek. Auber báró, aki véletlenül este tíz órakor ment haza, azon kapta feleségét, hogy férje egyik barátjával éppen kocsi akart szállani; viharos magyarázatok, mentegetődzés, vádaskodás jobbra-balra . . . egyszóval misem hiányzott a komédiából, melynek epilógja a vesineti erdőben játszódott le, hogy aztán a törvényszék előtt végződjék.

— És ha elgondolom, mily kevés hujja volt, hogy Auber báróné boldog férje nem én lettem! — mondotta nekünk Duronçay ezredes. — S akkor ma én lettem volna kénytelen kiállni és ügyvéddel tanácskozni. Oh, alig hogy megmenekültem, s ha megtapogatom homlokomat, apró szarvacskák kifelé törekvő dudorait érzem rajta, melyek bizonyára napfényre kerültek volna.

— S szabad megtudnunk, ezredes, ki volt a megmentője?

— Ki? Nem: mi! Egy kutyus, egy apró kutyus, melynek Jim volt a neve. Oh! a drága állat! Szerettem volna bronzba öntetni, márványból vagy porfirból kifaragtatni, hogy megörökítem áldott emlékezetét. Ez az öklömnyi kutya valóságos mentő sziget volt számomra és már sok olyan szentbernát-hegyi kutyának adtak kitüntetést, amely nem tett a Jimével egyértékű szolgálatot.

— Beszélje el a históriát, ezredes. Ha a veszély elmúlt, az ember szereti harcainak emlékét felújítani.

— Igaz; és az én históriám még tanulságos is lehet a következő nemzedéknek. Hát úgy állt a dolog, uraim, hogy akkoriban a házasságon járt az eszem. Élt még az én derék, jó anyám, aki — valahányszor kijelenttem, hogy teljesen boldog vagyok agglégényi állapotomban — ezt szokta mondani:

— Helyes, helyes . . . ez igen szép — most. De később meg fogod bánni, hogy nincs otthonod, házi tűzhelyed, nincsenek gyermekeid . . .

Ez a gyakorta ismételt mondat oly hatással volt meggyőződéseimre, mint a hulló vízcsepp, mely végre is kivájja a legkeményebb követ is. Azonfelül valamennyi bajtársam előljárt a rossz példával és egymásután hátrált meg a nőtlenség mezejéről. Azzal töltöttem időm nagy részét, hogy a sekrestye mellett gratuláltam fehér nyakkendő-s vőlegény uraknak s már előre láttam a pillanatot, melyben én — egy kihalt faj utolsó sarjadéka — egymagam maradok a szomorú ünnepély megülésére.

— Szomorú kilátás, ezredes.

— Nagyon szomorú. Ily lelkiállapotban találkoztam egy estélyen Fernand de Labriolle kisasszonyal, akit barátai csak Nandettenek neveztek. Nandette határozottan fölényben volt valamennyi lánytársával szemben, nem volt olyan, mint a többiek és édesanyja, Labriollené asszony nem szünt meg dogmatikus hangon egyre ismételtetni:

— Lásd, lásd, Nandette, csak nem akarsz jobb lenni mindenkinél? Elégedj meg azzal, ha olyan lehetsz, mint mások . . .

Ez a tanács — noha meglehetősen bourgeois formába öltözött — alapjában bölcs tanács volt, de a kis lány engem valósággal elbűvölt. Olyan megjegyzéseket tett, melyek teljességgel ellentétbe helyezkedtek minden bevett erkölcsi és világi tétellel; s amellet oly bohókásan tudta megvédeni paradox állításait hogy lehetetlen volt az embernek nem nevetnie, azzal a lefegyverző nevetéssel, mely az embert megkötözi.

— Ezt gyönyörűen mondta, ezredes.

— Így is van. Azután meg ez a leány csinos volt,

de nem a rendes csínossággal az, hanem sokkal veszedelmesebbel. Orrocskája fitosan s mégis arisztokratikusan emelkedett arczából, mintha háborút üzenne minden előítéletnek, bizonytalan árnyalatu szemei egyre kaczagtak, hol zöldnek láttam őket, hol meg kékszinűeknek, szája, melynek alsó ajaka habsburgosan előrebígygyent, mindig gunyolódni látszott. Nyaka igen karcsu volt és diadalmasan hangsúlyozta teste gyönyörű tartását, mely azt mutatta, hogy ez a lány tüskéken járva sem hajlitaná meg derekát.

— Micsoda leírás egy vén katona szájából!

— Meg is érdemelte. — Azon kezdtem, hogy minden mellékgondolat nélkül mulatságosnak találtam; aztán — látva, hogy Auber báró udvarol neki — bántott a húság s lassanként a keringők és mazurkák alatt a társalgás flirtté degenerálódott, a flirt pedig vallomásra csábított. Szóval az ügy meglehetősen előrehaladt s megállapodtunk benne, hogy édesanyám a Labriolleknál tartott egy nagy ebéd alkalmával ünnepélyesen megkéri Nandette kezét. Én természetesen a legfényesebb ruhámat öltöttem fel ez alkalomra, melytől egész jövőm függött s egy pár igen hegyes lakkcipőt huztam, amint az akkori divat megkövetelte. Szüleink kölcsönös megállapodása szerint én Nandette mellett ültem, miután az asztalhoz vezettem. Auber báró velünk szembe került, egy vastag mama és egy dekadens poeta közé.

— Rossz társaság, ezredes.

— Ki tudja, uraim. — Nandette ölében tartotta kutyuskáját, Jimet és ezer bolondságot mondott. Anyja megtiltotta néki, hogy a kutyát az asztal mellé hozza s azt állította, hogy a szalvétát csak azért adta isten a nőnek, hogy kutyuskáját elrejtse vele. Én merész tréfával vágtam vissza, mert nagyon elememben éreztem magam s igen elfogott a fiatalos jókedv. De rövid néhány percz múlva társalgásom kissé bágyadtabb lett, mert lakkcipőim irtózatossá szenvedéssel kezdtek gyötörni. Ugy éreztem: lábam szegény ujjait harapófogók szoritják egymásra. Hogy őrizhesse meg az ember ily körülmények között elméje élénkségét? Nandette egy-egy mondatát válasz nélkül hagytam s mert nem volt elég erőm a küldött labdákat visszahajigálni, duónkba kinos szünetek ékelődtek.

— Mi baja? — kérdezte Nandette. — Mintha elkomorodott volna.

— Semmi, semmi — feleltem elkényszeredett mosolylyal. (A martirok mosolyoghattak így.)

— Beszéljen őszintén. Beteg talán? A szavak elrepülnek, de a betegség megmarad.

Beláttam, hogy nem tehetem kockára házasságomat a szűk cipők kedvéért s óvatosan kihuztam belőlük lábam hegyét. Oly édes megkönnyebbülést éreztem, hogy biz'isten levettem egészen a cipőmet; előbb a jobb lábamról, aztán a bal lábamról. Nyomban visszatért fölséges jókedvem s megállhattam helyemet Nandette kisasszonnyal szemben, aki édeseket kaczagott, hátradőlve székében, s a kaczagása olyan volt, mint a szerelmes vadgalamb bűgása. Labriollené kétszer-háromszor egy-egy pillantást vetett felénk, melyet igyekezett szigorúvá tenni, míg Auber báró bosszankodva sandított az asztalnak azon sarka felé, ahol ily nyilvánvalóan kitűnően mulatnak az emberek. Egyszer aztán Jim, kivévén a maga részét az általános örömből, elszabadult urnője öléből és ugatva futott el.

— Oh, ha elgondolom, hogy mindez enyém lesz: ez a kerek váll, ez a fehér mell, ez a mély szem, ez a ragyogó ajak, ez az ajak, melyet férfi csókja még nem érintett.

Azonban az ebéd véget ért és én úgy véltem, ideje már visszaküldeni lábaimat börtönükbe. Lábam hegyével tapogatózni kezdtem az asztal alatt s meg is találtam a bal cipőmet, sőt — nem minden fáradtság nélkül, egy kinos arczfintort mosolylyal takarva — föl is huztam

azonnal. Aztán jobb lábam indult kutató utjára. De jaj! hasztalan terjesztette mind kijebb körutjait, mindhiába irt le tudós görbékét: semmit sem talált. Az idő mulott, a langyos vizet is felszolgálták, a szalon ajtait kitárták és a többi vendég zajos társalgással kelt föl helyéről.

— No és mi történt?

— Mi történt volna? — Mit tegyek? Hogy mozduljak? Selyemharisnyával az egyik lábamon csak nem sétálhatok a szalónban.

— Menjünk! Nyujtsa a karját — szolt Nandette, akit mozdulatlanságom meglepett.

— Megbocsát, kisasszony, de... elvesztettem valamit... az asztal alá esett... valami... amit okvetlenül meg kell keresnem... Megengedi?

— Jó, keresse meg, de siessen. Nem maradhatunk el a többiektől.

Ezalatt Auber báró odasietett és felajánlotta karját. Nandette elfogadta. Én pedig négykézláb eltűntem az asztal alatt — olyan mozdulattal, melyben igazán semmi férfias, semmi elegáns nem volt. Az asztal alatt azonban — nyoma sincs a lakkcipőnek! S hirtelen a szalónból fülsiketítő lármát, homéri kacaját hallok s meglátom az akasztófára való Jimet, mely elvitte cipőmet és most egyik diványon játszadozott vele. Ily körülmények közt belépem a szalónba, s bevallanom, hogy ebéd közben levettem a cipőmet, nevetségessé tenném magam Nandette szemében — lehetetlen volt. Inkább a futásban kerestem menekvést. És harisnyásan-czipősen, ahogy voltam, kishantam, átengedve a teret Auber bárónak, aki el is vette Nandette-et s ugylátszik, nem a legboldogabb életet élte a furcsa leányul.

És Duronçay ezredes belesüppedve karosszékebe, boldogan és gondtalanul bocsátott szép kék füstcsigákat szivarjából. Majd hozzátette:

— Bizonyos, hogy az emberek között a legderekbabb állat — a kutya.

Krónika III.

Az ujságíró szakma.

— május 26.

Vasárnap délelőtt a Budapesti Ujságírók Egyesületében örömmel kaptunk azon, hogy határozatra képtelen számban vagyunk csak együtt s elhalaszthatjuk két héttel a közgyűlést, mert különben úgy összevesztünk volna egymással, hogy — köztünk művelt, neves, tekintélyes, jómódu, jól nevelt, higgadt, családos és már nem is fiatal uriembereket — lepedőben vittek volna bennünket haza. A gyűlölet oka az, hogy vagyunk derék, becsületes és mesteriségünkért rajongó ujságírók, akik meg szeretnők csinálni a fuziót az Otthon-klub meg az Egyesület között, melyeknek nagyobb részünk mindkettőnek tagja, — s vannak ugyancsak derék, becsületes és mesteriségükért rajongó ujságírók, akik rólunk, Otthonbeliekről vagy egyáltalában tudni se akarnak, vagy személyünkkel megbarátkoznának, de az Egyesület kevéské pénzét, keservesen összekoldult, összetánczolt és összeszavalt segélyalapját féltik tőlünk, akiknek nemcsak házunk van, hanem e ház árában s rája táblázva adósságunk is.

Nem szép, hogy ezeket a belső dolgainkat így áper-tén szellőztetem s orrára kötöm a nagyérdemű közönség-

nek, melynek ezekhez semmi köze. De ugyanazon mult vasárnap, mikor Budapesten ezek történtek, a vidéki újságíróknak is volt valahol valami gyülekezésük. Ezen pedig azt mondták ki, hogy elég volt az éhkoppból s a rabszolgaságból; beállanak mind valamennyien — a szociáldemokrata pártba. Menten rátérek arra, hogy ezt a határozatot nem értem egészen, sok mindenféle oknál fogva. De ezt az eltökélést — ő, ezt megértem. S összevetve ezt a vidéki proletármozgalmat a mi fővárosi kispolgári polgárháborunkkal: egyszerre *tünetet* látok, társadalmi és gazdasági tünetet; izgató, mert khaotikusan forrongó tünete az egész magyar czifra nyomoruságnak. Ilyesmi pedig nem elhallgatni való; ilyesmit világgá kell kiáltani, bőmbölni, ordítani és rikácsolni. Ha nem szégyen a gentry vagy a kisbirtokosság nyomoruságait föltárni, mert, mint mondják, a nemzet legértékesebb rétege van ezek révén elsenyvedőben: közügy az újságírók gyászos tehetetlensége is, mert végre is az írástudó emberek az értelmiségnek legfőle, mai újságírásunk magához váltott majd minden írástudót, s bizony nagy nemzeti érték herdálódik el a magyar újságírók szervezetlen' való lézengésével.

*

Sose felejtsem el, hogy' hatott rám egyszer gyermekkoromban annak hallata, hogy a budapesti rendőrök sztrájkra készülnek, mert az ő nyomorult lénungjukból nem tudnak megélni, a halmazott munkát nem győzik s torkig vannak rabszolgaságukkal. A rendőrök! A konstáblerek! Ezek a hatalmas férfiak! Ezek az élet és halál urai!

Sokakra így hathat, ha újságírók nyomoruságáról hallanak. Az újságírók! Ezek a hatalmas férfiak! A szabadjegyes utasok! A miniszterek pajtásai! Színésznői öltözőajtó-nyitogatók!

A valóság az, hogy az újságíró mesterség igen jó mesterség annak, aki nem marad meg benne, hanem a révén be akar valahová jutni. Megmaradni újságírónak: proletárság. Még pedig a legrosszabb fajta: a kilátástalan. Az olyan szakma, amelyre való jog minden szabad emberrel vele születik: szervezetetlen. Egy-egy genialis újságíró pótolhatatlan, de az újságíró nem. Minden írni-olvasni tudó ember született sztrájktrője az újságíró szakmának. Minden újságíró, aki szerkesztővé vagy kiadóvá emelkedik, egygyel több lehetetlenítője az újságírók komoly szervezkedésének. Micsoda czipész-szakszervezet volna az, amelyikbe Agulár Dávid urat is bevették, sőt a tisztikarban csupa Agulár Dávid ülne, — és nem is kényszerűségből, hanem a czipészek szíve szerint, mint ahogy az újságírók szívük szerint választják elnökeikké s váiasztmányi embereikké a kiadókat s a szerkesztőket, mert ezek az urak igazán elsőrendű újságírók és, többnyire, kitünő, lelkes, áldozatra kész kollégák?

S itt térek át vidéki barátaink szociálista határozatára. Belépni a szociáldemokrata pártba — de hát szociáldemokraták-e mindannyian? S ha lelkükben és érzésükben azok: tollukkal azok-e, lehetnek-e azok, mindannyian? Hányan engedhetik meg maguknak ezt a fényűzést? S ha nem, hogy' lehetnek tagjai a szociáldemo-

krata pártnak, mely még azt is rossz néven veszi, hogy Csizmadia Sándor polgári lapba versel vagy novellát ír? Vagy nem ezt értették? Szociáldemokrata izü szakszervezkedésre gondoltak? À la bonne heure — hiszen ebben még csak szociáldemokratának sem kell lenni; Angliában, például, a szakszervezetek nem szociáldemokraták, mégis hatalmasan szembe tudnak szállani a munkaadókkal. Én is szociáldemokrata vagyok — ki nem az? Főképp melyik újságíró nem az? S különösen minálunk! De, sajnos, nem ez teszi. A szervezetség a fő. Szervezett lehet az ember szociáldemokrácia nélkül is. De szociáldemokrata csak szervezeten lehet.

*

Egy szakma van még, amelyikben szakasztott ilyenek az állapotok. Ebben is szinte észrevétlen az átmenet gazda és munkás között. Itt is minden egyes ember szociáldemokrata, az egész együttvéve khaosz, szervezetlen és szervezhetetlen. Meg is kérdeztem egyszer a borbélyomat, Szvercsek János uramat, igen derék, intelligens, sőt művelt uri embert: Ugyan, Szvercsek ur, hogy' van az, hogy maguk mind szociáldemokraták, mégis szervezetlenek? Szvercsek eltűnődött, majd mosolyogva felelt: Lehet, hogy attól van, hogy mikor az urakat kiszolgáljuk, testi érintkezésben vagyunk velük!

Félek, hogy nálunk is — attól van.

*

Míndez a világért sem akar nihilizmus lenni. Inkább: uraim, barátaim, fiuk: tegyünk valamit, akármit; lépünk be valahová, akárhová; fogjunk össze valahogy, akárhogy. Valahogy csak lesz, sehogy még sose volt. Valami csak kialakul belőle — s ha nem: mit veszítünk, mit kockáztathatunk vele? Csak ne féltsük egymástól azt a panaszos kenyerünket vagy nevünket. Akik, többnyire, oly slampetul irunk, ne kapjunk hajba, mihelyt magunk ügyéről van szó, nanceokon és árnyalatokon, — s akik annyiféle hangnemben fütyülünk úgy mások, mint a magunk meggyőződésére, a rabszolgatartóink aznapi meggyőződéseit ne tegyük válaszul magunk meg a másikunk, újságíró meg újságíró, proletár meg proletár közé. Egyesüljünk akár-mivé és akár-miben, de egyesüljünk. Aztán majd annyit veszekedhetünk, amennyi csak belénk fér, illetve belefér abba a szakszervezetbe, amelyik előreláthatóan nem lesz se szak, se szervezet. Nem baj, csak együtt legyünk. Ne legyenek illuzióink: kívülről mindinkább úgy néznek bennünket, mint... hogy is mondjam csak... Vámbérynál olvastam, hogy a türkmének egymás közt rettenetes veszekedésben élnek, de kis eleség- és pénzszerző hadjárataikra mindig kemény fegyelemben állnak össze, s általában kifelé egységesek. Mi afféle kifordított türkmének vagyunk, akik befelé, a szívünkben, egyek vagyunk, kifelé s az ellenség előtt azonban egymás mostohái. Együttvéve nagy hatalom vagyunk, de a magunk számára nincs hatalmunk semmire — éppen, mert a magunk számára nem vagyunk együtt.

Kádár.

Dicsőítő versezet az Díszkardhordó magyarok japáni útjáról.

I. Fej.

Hajnalra fordult már a tavaszi éjjel,
Szendereg a gárda mélán szerte-széjjel,
»Abbazia« táján csak a vajda éber
S tartja az alvókat tudós, bölcs beszéddel:

— »Bajban a japán-had, Perlöcsém mondja
És biztos, hogy így van, ha egyszer ő mondja.
Nem hiszek újságnak s más irkafirkának,
De hiszek én mindég Perlöcsém szavának.«

S szólt Schlézinger bácsi: — »Mondd csak, édes vajda,
Hol van az a Japán s népe milyen fajta?
Alva is hallgatom szavad sóvárogva,
Szomjas az én lelkem az tudományokra.«

Szipantott a vajda az vergóniából.
— »Ott van Japánország valahol Dunántúl:
Szentgyörgynek innen van, Veszprémnek túlhan van,
Sokszor voltam ottan fiskusi voltomban.

Örökké tart ott a virág fakadása,
Ott az embereknek ferde a nyílása,
Ott a házasságok két hétre köttetnek, —
Ugye Zichy pajtás, jó vón ez itt kednek?

Amúgy szegrül-végrül rokonok is vélünk,
És ha el is sárgúlt, mégis a mi vérünk
És meg nem tagadja hős vérünket ő se, —
Miutánunk ő a föld leghősebb hőse.

Kuroki és Tógó, Nogi és Ojama,
Érdemesek ők a dicséret szavára,
Dicséret szavára, Tiller díszkardjára, —
Föl magyar legények, menjünk el Japánba!«

Ily tudós beszédre fölzeihelődének,
Az honfú-orczák lelkes tűzben égnek.
S Perlöcsém mondja: — »Nem tart vissza semmi,
Menjünk hát Japánba!... Hé pinczér, fizetni!

II. Fej.

A Díszkardhordó-had gőzkocsira szálla
(Mi ellen Sümegi ilykép protestála:
— Öseink lóháton mentek a csatába,
Menjünk hát lóháton mi is el Japánba!)

Zatyakolt a gőzös, mintha a must érik
És meg sem is állott egész Fiuméig.
Ott csak megáll bambán, tovább menni nem mer,
Utját szegi ott az Ádriai tenger.

Ádriai tenger az Balaton bátyja,
Ezt még a vajda is szomoruan látja,
Szomoruan látja, csüggedten áll itten:
— »Tényleg nagyobb annál, no ezt sohse hittem!«

Olay Lajos mondá: — »Hogyha nem jön bóra
Fölszállunk majd reggel szépen a hajóra.
És szentül ígérem s szavam meg is tartom,
Ott lesz Japán-ország a túlnansó parton!«

S felelte a vajda a hullámot nízve:
— »Én pedig, jó öcsém, nem megyek a vízre!
Tengeri nyavalyát nem állja a testem,
Mióta Csobánczon egyszer beléestem!

Víz nem való nekünk, mindig csak bajt, kárt hoz.
Inkább hű maradok a régi szokáshoz,
Mitől vissza nem tart jégeső, se bóra:
Mék *Abbazia*ba egy-két pikkolóra.

Gyertek csak utánam, maradjunk ott veszteg,
Tapasztalt elmével ajánlom én eztet,
Mert a fizikából konstatált tény már az
Hogy a víztükörnél biztosabb a száraz!

Nem fúltok a vízbe, ha szárazon lesztek,
... Ojamának pedig levelet menesztek,
Hogy Abbáziában várja őt a vajda
S kezét barátsággal szorítani akarja!...«

III. Fej.

... Azóta csak várnak, Ojamára várnak
Hódoló baráti a vitéz Japánnak.
Beszélget a vajda, szendereg a gárda
S pikkolózás mellett hős Ojamát várja.

András diák.

Giulia Colonna históriája.

Irtá: GUSTAF JANSON.

(3)

Már egy órája nyargaltak a Via Appián, mikor Frederigo hirtelen azt érezte, — csak érezte, mert nem láthatta — hogy Giulia Colonna kiveszi kezéből a gyeplőt. Az asszony megállította a lovat és lecsuszott a nyeregből.

Frederigo nem értette meg miért történt ez?

Azt kérdezte magától, vajjon fogadása megszegését jelentené-e, ha most fejét visszafordítaná, hogy Giulíára nézzen és lássa, mit cselekszik az asszony. Mielőtt azonban e kérdéses pont körül tisztázhatta volna kóválygó fejének gondolatait, úgy érezte, vasmarok fogja körül fájó nyakát.

Aztán egy gyűlölettől, dühtől rekedt hang a fülébe ordította:

— Nőrabló!

— Francesco! — nyögte Frederigo, aki felismerte a hangot s igyekezett kiszabadulni a szorongató kéz ujjából, ami, noha ez éj folyamán meglehetősen elgyengült, sikerült is neki. — Francesco! hallgass rám, mielőtt ítéletet mondanál fölém.

S néhány hebegő szóval elbeszélte neki a különös éjszaka eseményeit.

Francesco Opicino volt, aki a menekülőkkel a Via Appián találkozott s Vespasio herceg száz lovas emberét vezette. Házsártos, rossz szívű embernek ismerték, de többször tanujelét adta már nagy bátorságának is.

— Szép — mondta kurtán Frederigo elbeszélésére, melyet kételkedő mosolylyal hallgatott végig.

— Szóról-szóra való — szólta ki a hercegnő az olajbokor mögül, mely testének mezitlenségét fedezte.

— Eredjetek, — kiáltott Francesco néhány lovasának — eredjetek a szomszéd parasztházba és hozzatok női ruhákat a kegyelmes hercegnő számára. Siessetek!

Mig azok odajártak, Francesco elbeszélte, hogy került ő embereivel erre a helyre.

— Vespasio herceg és kísérete észrevették a tűz vörös fényét az égboltozaton és a herceg, ki sokkal inkább a feleségéért aggódott, mint városáért, kísérete egy részének parancsot adott, hogy visszaforduljon, míg ő maga a többivel folytatta útját Róma felé. A visszafordulók vezetését rám bízta a kegyelmes ur és most miután itt találtalak, asszonyom, ahol legkevésbé remélhettelek, parancsold meg szolgálódnak, hová vigyen, ha majd ruhát öltöttél magadra?

— Férjemhez, — felelte Giulia — de előbb még el kell intéznem itt valamit.

A lovasok egy paraszttasszony ünneplő köntösével tértek vissza s miután a hercegnő magára vette, kilépett rejtekéből.

Francesco Opicino, aki a hallottak felett való bámulatából még nem térhetett magához, csodálkozva tekintett ura remek asszonyára, de ugyanakkor megdobbant szíve az irigységtől, mely erős karmokkal markolt bele. Ugy vélte, Frederigonak oly hallatlan boldogság jutott osztályrészül, melyet Vespasio Colonna egyetlen szolgálója sem tűrhet közömbösen.

— Távozzatok — fordult karja egy szép mozdulatával Giulia hercegnő Francescához. — Vagy inkább, küld csak el lovasaidat, magad pedig maradj oly közel, hogy hallhassad, amit beszélek.

Francesco, aki azon törekedett, hogy minél jobban kinyerhesse urnője tetszését, ráordított embereire, hogy lovaljanak tovább, maga pedig három lépésnyire Giuliatól mereven megállt.

— Köszönöm — szólta mosolyogva a hercegasszony. Azután Frederigóhoz fordult.

És azzal a zsenialitással, mely Giulia Colonnát kora valaményi asszonyától megkülönböztette, ott, az országuton hatalmas beszédet rögtönzött, melyet, mikor később írdeákoknak lediktált, minden ember dicsért finom és találó tartalmáért.

Frederigo leszállt lováról és még most is félrefordított fejjel hallgatta végig urnője szavait.

Feleletül mindössze nyakáról dadogott valamit, mely a különös kényszerhelyzetben így megmerevedett.

A hercegnő kegyes volt és ezt megbocsátotta szolgálójának.

— A te hódolattal teljes szavaid, Frederigo — mondotta aztán Giulia — megkönnyítik nékem, hogy most fontosabb tárgyra térjek át. Felelj minden tétova nélkül egy kérdésre, mely a fél éjszakán keresztül foglalkoztatott engem.

— Beszélj, ó, urnőm!

— Mily büntetést érdemel az az ember, aki erőszakkal behatol ura feleségének szobájába és ura feleségének mezitlen testét tisztátalan pillantásával beszennyezni?

— Halálbüntetést! — felelt minden gondolkodás nélkül Frederigo. — És én magam... én magam...

Itt megakadt szavában, mert különben renyhe agyvelején egy gondolat nyilalt keresztül.

— Ó, urnőm! — hörögte.

— Kimondtad, amit én is gondoltam, — szólta a hercegasszony. — Isten veled, Frederigo, soha sem látjuk mi egymást. De még egyszer hadd köszönöm meg bátorságodat és hűségedet. Fáj, nagyon fáj szívemnek a sors e kegyetlen játéka. De Vespasio Colonna feleségéről senki emberfiának — érted? senki emberfiának! — nem szabad elmondhatnia, hogy *ugy* látta, ahogy te engem ma éjszaka láttál?

Frederigo feje vállára hanyatlott.

— Erre nem gondoltam — szólta alázatosan.

— Nem is kellett gondolnod rá, mert *én* rá gondoltam...

A szép asszony megállt, majd csendesen hozzátette:

— Lásd, megadom neked azt a kegyet, hogy búcsuzóra megcsókolhasd a kezem.

Es kezét Frederigo felé nyújtotta, aki így válaszolt:

— Válijk nyelvem fekete szénné, agyam veleje fehér hamuvá, ó urnóm, ha bármikor egyetlen szót is szólok bár akárkinek arról, ami ma éjszaka történt!

— Mit használ nekem a te fogadalmad, ha én tudom, hogy láttad a testemet?

Türelmetlenül dobbantott piczi lábával.

— Ó, urnóm! — sóhajtottá Frederigo.

— Ez a gondolat undokabb előttem, mint a férgek és kigyók látása, ez a gondolat elrabolná éjszakám nyugalmát.

— Bocsáss meg! — dadogta az elgyötört férfi.

— Nem bocsáthatok meg, mert tudom, milyen érzelmeket ébreszt a férfiban testem megpillantása. Azért ne is kérj tőlem lehetlent, s legfőképen ne viselkedj úgy hogy bátorságodban kételkednem kelljen!

Frederigo, aki eddig szinte összegörnyedt, most kiegyenesedett. A herczegnő tovább beszélt:

— Mivel most végét akarom szakítani társalgásunknak, mert untat, fogadalmat teszek, hogy kettőnk közül valamelyik az est leszálta előtt megszűnik lélekzetet venni.

Frederigo az országút porába roskadt és megcsókolta a paraszti ruha szegélyét, melyet urnője, azzal, hogy magára öltötte, nemessé, szentté tett. Noha Giulia megadta neki a kegyet, hogy ajkával kezét érinthesse, Frederigo erre érdemtelennek ítélte magát, mert az éj folyamán tisztátalan gondolatok bántották.

— Isten veled, madonna Giulia — szólt aztán. — Belátom mennyire igazad van, s belátom, mennyire nem volt igazam, mikor ostoba fogadalmammal untattalak; mert ugyan ki kezkeskedhetik a jövődért? Jól tudom, hogy a szükség gyakorta erősebb, mint gyarló érzéseink, s távol legyen tőlem, hogy tejtestvérem feleségét egyetlen éjszakai nyugalmától is megraboljam! Ha te azt mondod: meg kell történnie, elhiszem szavadat.

— Frederigo mio — szólt jóságosan a herczegasszony. — Noha te alacsony rangu ember vagy csak, mégis valóságos lovag gyanánt cselekedtél. Az a gondolat, hogy Isten téged és nem más valakit küldött, megmentésemre, mindig kellemesen fog érinteni. Isten veled!

És Giulia kegyesen intett Frederigonak.

Aztán Franciscóhoz lépett, hogy parancsokat adjon neki. A paraszt-köntös, mely nem illett gyöngé testére, a kavicsra uszott utána.

*

Két órával később Frederigo Volta lecsapott feje az utra gördült; ugyanazon helyen, ahol Giulia Colonna rosszul álló ruhája felsöpörte a homokot... (Vége.)

A tudomány jegyében.

Grammatikus.

Minekutána pedig az emberek a legszebb klasszikus nyelveket már tökéletesen beszélték volna és az írás klasszikus műremekei már megirattak, megszületett az első középkori professzori szellem, Grammatikus és megcsinálta a grammatikát.

Gyötörtetnek vele pedig mind máig nebulók, s tanítatnak nyolcz osztályon keresztül a klasszikus nyelvekre, semmire se jobban mint erre, és nincs a világon prae-maturus, aki akár beszélni tudna, akár írni tudna.

Holtak feltámadhatnak; gyermekek válhatnak agg koponyákká; elaszhat rajtuk vidámság, mosoly, üdeség;

Ranschburg Pál mérheti, hogy egy szabály betanulása sok energiavesztés és semmi akció; Jendrassik Ernő tizszer aláhuzhatja, hogy »a legnagyobb nemzeti veszedelem az iskola, mert testet és lelket nyomorit«. Dr. Kowrád, a lipótmezei tébolyda igazgatója üzenhet akár mindennap a Társadalomtudományi Társaságnak, igazuk van, a lélekerfőtésnek összes skáláin végigvizik az ifjúságot Grammatikus modern utódai egészen a tébolydáig s nem ők tehetnek róla, hanem a gyermek egészséges organizmusa, hogy a fele nem lesz lelki nyomorék. Beadhat Kollarits, a jövő professzora, minden órában egy evőkanállal olyan quintesszenziát, hogy »a gyermek első fixa ideája a kitűnő tanulás«. Mélázhat Ignotus, hogy a filologia mi szép, mi gyönyörűség, s mi kár, hogy ő csak harmincz éves korában kezdte sejteni, mert úgy megcsömörlött mindentől, ami nyelvtan, az iskolában, hogy addig magához se tért. Modern világosságok gyulhatnak ki, a világ felfordulhat, de a gyermeknek tudni kell, hogy milyen a nyelv, ha döglött.

Mert eleven volt a klasszikusok nyelve, nemes, formás, csodaszép. De döglött a Grammatikusé. Igaz, hogy ő meg kitűnő anatomusa volt s az anatómia nagy tudomány. Képzeld, hogy a gyermek mozogni, járni, szaladni akar, s könyvből kell megtanulnia, lásd, ez az ember anatómiája, ilyenek a mozgásai, formái, ilyen mikor dög. Anatómiából még nem tanult meg emberfia se járni, se szaladni, se soha izmait nem gyarapította vele.

S amit most mondok, azt egy gimnáziumi igazgató mondja, dr. Rhenius: — és nem elég ezeknek a lélek nélkül való grammatikusoknak, hogy holt nyelvek holt nyelvtanával gyötirik azt a szegény gyermeket, aki csupa élet, s aki az eleven nyelvvel oly tökéletes, hanem csinálnak neki még az ő eleven anyanyelvéből is: holt nyelvet, holt grammatikát!

Számláld össze, boldog családapa, hányszor fordul elő hetenként csemetédnek órarendjében a nyelvtan. Latin, görög, magyar, német nyelvtan. Grammatika! Ne légy büszke, hogy a gyermeked tán »tud« is magyarul, németül. Nem ér az semmit, a fő a grammatika! És mi tölti ki az iskolás fiad nyolcz esztendeje élete, kinlódása felét: a grammatika! Fel ne lázadj, hogy: no ez már számárság — mert kiírnak a középiskolai tanáregyesület hivatalos szaklapjába, hogy műveletlen ember vagy s a kultura eretneke.

Az puszta véletlen, hogy egy paedagógiában eretnek társaság, a Társadalomtudományi Társaság mégis csak kíváncsi volt, emberbutító intézet-e csakugyan az a középiskola? És ezek az indiskrét társadalomtudományosak megkérdeztek egy sereg embert:

— Uram, ön is tanult grammatikát, különösen pedig magyar nyelvtant. Mondja kérem, vette ön annak az életben valami hasznát?

Persze az eset pláne úgy hozza magával, hogy vannak ebben a mai csuf világban is jelesek, akik értenek egy kissé hozzá, hogy mi a nyelv, a nyelv szépsége, tudása. Hisz ez a mesterségük, a nyelv művészi, igaz tudása. Több mint amennyi más közönséges halandónak kell.

Például Rákosi Jenő, ő csak ért valamelyest hozzá, egy ilyen fogas kérdésre hogy felel? — »Az anyanyelvét nem nyelvtanból tanulja az ember — feleli ő. Az anyanyelv vadon él a nép ajkán, tisztábban amíg iskola és grammatika egyáltalán nem létezik. A nép nyelvét azok rontják meg, akik grammatikát tanítanak és többé-kevésbé tudnak. A grammatikának a nyelv tudásához semmi köze. Magyar grammatikát egyébként egy-két professzoron s katexochén grammatikuson kívül Magyarországon senki sem tud. Az akadémikusok kilencz tized része nem tud.«

Te azonban, jeles családapa, verd bottal a fiad fejébe, neki tudnia kell. Hátha ő lesz a hiányzó akadémikus. Hisz ezért szülte őt anya! Vár e gyermekre szebb hivatás?

INNEN-ONNAN.

Vagy *Gárdonyi Géza* például, — mesélik, hogy ő mégis csak ért úgy-ahogy hozzá, hogy mi a helyes magyar nyelvezet — eképp nyilatkozik: »A nyelvtan nem alapja a nyelvtanulásnak, hanem csak elmélete. Millió meg millió magyar van, aki nem ismeri Simonyinak a szórendről irt tanulmányát, de azért hibátlanabb a szórendje mint Simonyié. A nyelvtanok nincsenek kapcsolatban az élet nyelvével. Elméletek. A magyar nyelvtanok írói pláne magyarul se tudnak. Nyelvtant csak annyiban kell tanítani, amennyiben a helyesírásra fundamentumul szükséges. Én a nyelvtannak sohasem vettem hasznát, pedig mesterségemhez tartozik. Káromra volt. Ma is kell küzdenem ellene, mikor írok.«

De csak verd a fiad orrát, kedves szülő, a grammatikába, mert ha megbukik! . . . pedig be könnyen bukik!

Vagy hallgasd, jó, inkább a »művelt« társadalom íróját, *Herczeg Ferenczet*: »Tapsztalatom szerint gyermekéknél a grammatika a nyelvtanulás akadályja. A gyermek a fülével tanulja meg leggyorsabban és legjobban a nyelvet.«

De csak tanuld, fiu, az akadályt. Hisz akadályverseny az élet. Ide s tova a trénerék is az akadályokkal fogják abrakoltatni a versenyparipát és abrakon ugratni a cél felé.

Ignotus, ez a krisztallizált műveltség, tán azt hiszed, legalább ő, grammatikából tanult meg a legműveltebben írni? »Nem, mondja ő, nem vettem hasznát, mert gyerekkoromban gyötröttek vele, ahelyett hogy a felső osztályokban tanítottak volna rá, hogy utólag tudatossá is váljék bennem az ösztönszerűvé és reflexxé vált gyakorlati nyelvismeret.«

És így a többi is. Nem mondja egyetlen író sem, hogy köszönhet valamit a »magyar nyelvtannak«.

De ne törődj vele, szülő, a te iskolás fiad lesz ez, akit a paedagogia mintául faragott. Te is fiu, magold a szabályt. Professzorod tudja, hogy csak az a művelt ember, aki tudja a szabályt. Ne járjon a szád! A szabályt tudjad! Meg a kivételt! Sorjába! Ki ne hagyj egyet. Mert megbukol. Otthon meg eldöngetnek!

Hát még a magyar irodalomtanítás! Egy ifju ur, ma még asszisztens, mondja el, hogy neki tudnia kellett, mely évben lépett *ki* Kisfaludy Károly a katonaságból? És midőn erre becsületesen megfelelt, a további irodalmi kérdés ez volt:

— Már most mondja meg, hogy melyik költő lépett *be* ebben az évben a katonaságba? — Erre már nem tudott felelni.

— Az ostoba fráter!

Es nemde az is fontos dolog, hogy *Kazinczy Ferenczet* testvérei megrövidítették a szülői örökségen való osztzkodásnál? És hogy neje örökségét csak költséges per után nyerte meg sógorától. De hát minek írának irodalomtörténetet, ha nem ilyenért? Hja, mikor jeles középiskolai professzorok azon vitáznak folyóirataikban, hogy egy író egyszer vagy kétszer volt-e Karlsbadban, hogyne lenne az ilyenből is végül fontos irodalomtörténeti adat?

De arról a költőről, akit ma magyar nyelven leg-többet olvasnak, bezzeg hiába keresel egy szót is a magyar irodalom tanításában. Még a neve sincs benn!

Ámde *Ányos Pál* »A holdhoz« című versét bemagoltad-e már, fiu! Tudod, a holdhoz! És tudod-e, melyik költőnek ki volt a szeretője? Vigyázz, mert baj lesz abból! Nem leszel művelt ember!

Méray-Horváth Károly.

A »Modern könyvtár« könyvkölcsönző vállalat (Budapest, VI., Király-utca 70.) előfizetőinek Budapesten házhoz szállítja, vidékre postán küldi a magyar, francia, német és angol irodalom legújabb termékeit. A »Modern könyvtár« előfizetői minden új művet már annak megjelenése napján kölcsönként megkaphatnak. Aki tehát a modern irodalommal lépést kíván tartani, aki tiszta, új könyveket akar olvasni, az forduljon telefon vagy levelezőlap útján a »Modern könyvtár«-hoz, melynek vezetősége készséggel ad meg minden közelebbi felvilágosítást. (Telefon 82—24.)

△ **A helyzet.** A Burián-kísérlet meddő volt és *Andrássy Gyula* beszámolója küldetésének eredménytelenségéről egyszerűsmind beszámolója volt a normális viszonyokkal való leszámolásnak. Hivatalnok-kormány jön s ezzel megszűnik az alkotmány funkcionálása. Hogy azután mi lesz, hogy azalatt mi lesz, azt a jó isten tudja. Ma még az egész helyzet politikai kérdés, melyet a politikusok tartanak kezükben, de a legcsekélyebb ügytelenség, vagy rosszhiszeműség a vezérek részéről mozgalommá válthatja s akkor a politikusok nullákká válnak a szenvedély és esztelenség hatalmával szemben. A forradalmi pose mindenesetre nevetséges s a bekövetkező eseményeknek elébe harangozni ugyancsak könnyelmű tempó, mert úgy lehet, ezek az események be nem következnek, ha meg nem jósolnák őket. Bizonyos azonban, hogy annak a szegény hivatalnok-kormányának nem lesz hová lehajtani fejét. Az összes klubajtók bezárulnak előtte, a politikusok visszafordulnak tőle és szembe fordulnak s ha mégis valakivel eszmét akar cserélni, a tisztí kaszinóba kell mennie.

* * *

+ **Tisza István gróf** lehet nagyon derék, nagyon talentes, sőt genialis férfi, aminthogy minden valószínűség szerint az is, de azért, ha valamikor szobrot állítanak neki, ennek a szobornak a legkiemelkedőbb, a domináló mellékalkaja, ha ugyan nem a főalakja, a pech szurokfigurája kell, hogy legyen. A Kuropatkin fátuma egy egész évfolyam főnyereménnyel kihuzott osztályorsjegye a *Tisza István* pechjéhez képest, amely valami olyan intenzív és kisugárzó erővel teljes materiából való, mint a rádium. Hogy a maga dolgai nem sikerültek neki az ország kormányzásában, hogy megbukott a keze alatt a többség éppen mikor azon dolgozott, hogy ellenállhatatlanul hatalmassá tegye, hogy elesett a vezetéstől, mikor szinte fanatikus vágyában égett a vezetésnek és az alkotásnak: erről nem is szólok. Hogy jó lett volna-e, amit ő jónak akart, ez a harcoló meggyőződések vitás objektuma. De nézem a cselekedeteit, amelyeknek forrása, szárnya a legkétségbevonhatatlanabb jótakarás volt, amit vitatni se lehet és megdöbbenek, mikor az eredményt látom: Az teljesen kétségtelen, hogy *Tisza gróf* jót akart *Perczel Dezsőnek* is, *Keglevich grófnak* is, mikor a kegydíjjogosságukat elismertette, de bizonyos az is, hogy ennél kegyetlenebb kegydíj még embereket nem sujtott, mint amilyen ezekre az urakra nehezedett. És már ugyanigy alakul a soruk azoknak a fogorvosoknak is, akiknek szintén *Tisza gróf* jóakarata irta alá a diplomájukat. Még mielőtt az első beteg fogat kihuzhatták volna, már kihuzták régi jogon való kollegáik az ő összes egészséges fogaikat. Ezekkel ugyan nem lesz már nekik — mit rágniuk, legalább a kegyelmi diplomájuk jóvoltából bizonyosan nem.

* * *

ő **Tatárok Budapesten.** Az első tatárjárás tudvalévóleg *Béla király* idejében volt Magyarországon és tudomást vett róla az egész vérbeborult ország, anélkül hogy kutyafejű vendégeinknek e célból a sajtó hirdó szolgálatára szükségük lett volna. Akkor *Batu kán* vezette őket. Most az újságból olvasom, hogy megint tatárjárás volt Magyarországon, illetve csak Budapesten. Hogy micsoda doktornak hívták a nemes kánt, aki deputációba vezette őket *Vámbery Árminhoz*, nem írják a lapok, csak annyit tudok, hogy sajtóbeli szives támogatását kérték a mi világhírű tudósunknak és mikor eltávoztak tőle — kezét csókoltak neki. Bizonyos, hogy a tatárok néhány száz esztendő alatt nagyon kipallérozódtak. Ama régi, első magyarországi vendégszereplésük idején még nem voltak ilyen —

udvariasak. Nem igen kértek tőlünk erkölcsi támogatást a muszka cászár hatalma ellen és szívesebben vágták le a magyar asszonyok fejét, minthogy megcsókolják a magyar urak kezét. De hát változnak az idők és ha a muszkát ma is csak meg kell kaparni, hogy kibujjék alóla a tatár, a szegény tatárról a múlt századok már rég lekaparták a — tatárt és már rég ki is bujt belőlük — a pinczér. Oroszországban járt emberek tudják, hogy ott ez lett a tatárok nemzeti foglalkozása, mint minálunk a ráczoké a borbélyművészet. Senki olyan ügyesen nem tud harmincz tálat egyszerre vinni és a zajtalan kiszolgálásnak nem oly művésze, mint Timurlenk és Dzsingisz kán modern utódjai, akikről nevezték is el azt a kellemetes, sárga mártást, amivel legsűrűbben öntik le banketeken az ember frakkját. Ezt az ügyességet adta nekik cserébe a régi veszedett mesterségükért a civilizáció. Bizonyára szelidebb foglalkozás, de azért nem tudom, a jó tatárok meg vannak-e a cserével elégedve?

* * *

Torna-ünnep. Nagy-komolyan, feszülő mellel és roppant szabatos katonatempóban vonulnak végig a sapkás csapatok az utcán. Kedves, gyönyörű látvány a vidéki ifjuság. Az arczuk nem olyan kifejezésű, mint a pestieké, de természetük, fizikai önrzetük magasan fölöttük áll. Az országos tornaversenyek iránt nagy az érdeklődés és ezek valósággal társadalmi intézménynyé váltak. Kié lesz a disz-zászló? Nagy kérdés, melynek megfejtését lázasan várják nemcsak a gyerekek, hanem a nagyok is. Az emberek kezdik tisztelni a fizikumot, nyilván azért, mert már érzik, hogy tulságosan elhanyagolták s egy-egy jól kifejlődött lábizomra ma már époly tisztelettel tekintünk, mint az önképző-kör elnökére.

* * *

♠ **Lazarovics Mihálynak** a vidám bácskai legénynek volt egy pár milliója, aminek olyan hamarosan a nyakára hágott, hogy huszonhét esztendőskorában már tányérmosó, rikkancs, liftes-ember vagy valami más ilyen demokrata volt Amerikában, ahová nem az adósa elöl menekült, hanem éppen ellenkezőleg. Lazarovics Mihálynak azonban ma már megint tizszer annyi milliója van, mint amennyi valaha volt neki. Nem a tányérmosással vagy a liftkelzéssel szerezte, ennél sokkal egyszerűbb és természetesebb módon: belebolondult egy özvegy dollár-nagyhercegné és feleségül ment hozzá. A mód különben egészen mellékes, a lényeg, az a milliók vidám hada, amely megint ott tolong a bácskai fiu körül és szolgálatkészen lesi parancsait. És hogy ezek a milliók megint ott virulnak Lazarovics Mihály körül, ez a legtermészetesebb dolog a világon, mert ez a legény egyszer már — elcsapta őket magától. Megmutatta, hogy kutyába se veszi őket. Fölrugta és kidobálta őket. Szóval, tudott ur, azaz hogy zsarnok módjára banni velük. Velük, akiket istennek tisztelnek, üdvösségnek és szent-ségnek, akikért életet és halált adnak, megbolondulnak, csálnak, lopnak, vért izzadnak és gyilkolni is képesek az emberek. És a sok hunyászkodó, rettegő, a vágy lázában égő, epedő és didergő szerelmes udvarló között feltűnik egy hetyke legény, aki azt mondja, hogy neki az egész csak — kavics: mi természetesebb, minthogy éppen ez az, akinek — megadják magukat, sőt egyenesen a nyakába esnek, mert a pénz szolgának született és nem urnak, elérhetetlen annak, aki bálvány-nak tiszteli, de akiről megérezte, hogy a nyakára tud taposni, annak alázatos rabja és utána sompolyog, ha korbácscsal kergeti is el magától.

* * *

♠ **A Stössel-pör.** Az emberiséget valahogyan meg kellene menteni az — igazságtól. Ez a portéka amellet, hogy rettenetesen drága, a legtöbbször roppant kellemetlen is. Sokszor

ádázabb illata van, mint az assa foetidának. A Stössel generális pöre mennél közelebb vájkál az igazsághoz, annál savanyubb illatok gőzölegnek, sőt gázolognak ki belőle. Mert kezd ki-derülni, hogy ebben a pörben csakugyan lappang igazság. A Stösselné tyukjai csakugyan a legdrágább szárnyasoknak bizonyulnak, amelyek valaha egy körülfogott inséges város piacára kerültek és magáról a hős generálisról is kívül lassanként, hogy jelesebb kantinos volt, mint a milyen kemény várparancsnok. Addig tartotta Port-Arthurt, amíg volt mit végeladni méregdrága alkalmi áron és mikor, minden elkelvén, be kellett csukni a boltot, haladéktalanul kinyitotta a várat. Eddig azt hittük, hogy ez a pör, amelyet az orosz kormány a nyakába akasztott, egy történelmi hálátlanság. Most már látjuk, hogy egy történelmi ostobaság. Mert idáig Stössel generális, akármi volt is a valóságban, a világ előtt úgy állt, mint egy oroszlán, mint egy bukásában is dicsőséges hős — alak. Most már tudjuk, hogy míg az egész világ azt hitte, hogy a bástyákon tüzeli a katonáit golyózáporban, esernyő nélkül: igazában a port-arthuri piacon állt, tejet és tojást árult fölemelt áron, közben pedig töltényeket liferált Noginak leszállított áron. Oroszország tehát a hatalmas igazság segedelmével elveszített egy hőst és kapott helyette egy kantinost. Ha előre tudta volna, nagyon valószínű, hogy maga se kereste volna olyan buzgón ezt az igazságot.

Művészet.

A művészi fotográfia.

Szerencsésen agyonütötték a *gicscs*et azok a művészek, akik megcsinálták a festőművészetet, most azonban orvul, lappangva, ártatlan dilettánskodásba burkolódzva kezd visszaelevenedni ez az elpusztíthatatlan nemes műfaj. Hogy mi az a gicscs (így mondják, tehát így íróm), hogy mit jelent ez a szó, az undornak ez a hatásos kifejezése, azt a piktorok igen jól tudják és mindenki tudja, aki a pikturához tud, de röviden meghatározni senki sem tudja. A gicscs a beállított és lekopirozott modell, a finom, kinyált kidolgozás, a selymek, bársonyok és lobogó függönyök, az ideálizmus, a gyomorfacsarítóan szép koldusleányok, a háromszögletbe komponált történelem, a népszinműparaszt, a barna műterem és galériafolyadék, a lokális színek tudása, az ügyes mesterkedés, a pózoló schöngéist, a rutin, a részvételnélküliség, a dolgok objektív lekonstatálása, a »szép vonal«, az »arany metszés«, a modellnek beállított természet, a lefestés, a leábrázolás, a lelkiismeretes mindent megcsinálás, a publikum kedvence, az epigonság, a vértelenség, a teória, a vén fiatalság, Knaus, Schnorr-Korolsfeld, Wilkie, Scheffer, Delaroche, Gross, Horace Wernet, Raffael, Guido Reni, Piloty, Benczur, Innocent, Telepy, Gallait, De Keyser, Wappers, Wiertz, Moreno Carbonero, az iskolák famulusai, az eredetiség proletárjai, az akadémikusok és a titánok, egyszerűen a gicscs. Nem művészet, csak kép, nem lelki szenzáció, csak mesterség, nem zseni, csak értelm, nem élet, csak külsőség, nem érzés, csak csinálás, nem szív és lélek, csak vászon és festék, nem fény, csak világos pecsétek, nem mozgás, csak alátámasztott lábak, nem árnyék, csak sötétebb festék, nem festői megnyilatkozás, csak téma, egyszerűen gicscs.

Jött az impresszionizmus. Megtanultuk, hogy a kép nem egy táj vagy egy arcz topografiája, nem tanítóeszköz, amely irodalmi eszméket illusztrál, nem minden látott részlet hű visszatükrözése, hanem eredménye egy intellektuális munkának, amit meg kell látni a képben, mert ez benne az érték. A kép nem ábrázolat, hanem analízis és

szintézis produktuma. A kép nem objektívum, hanem szubjektívum. A képben nem azt keressük, hogy mennyire felel meg a természetben előforduló modellnek, hanem azt, hogy mit érzett ki ebből a modellből a művész. Relációkat keresünk a művész és a természet között, magunk és a művész között gondolatokat keresünk, amelyek szavakban kifejezhetetlenek, egy ember világlátását keressük, amely túlterjed azon a spektrumon, amelybe a szavak kifejező színei vannak elhelyezve és csak a festőiség ultraviolet sugaraival világíthatók meg, lelki diszpozíciókat keressük, amelyek a művészt festésre készítették és keressük a nyomát annak, hogy itt egy ember sajátosan látta a természetet, érzéseket érzett a szemlélet közben, analizálta a hatásokat, elhagyott, főképpen elhagyott sokat, a fényt alkotó elemeire bontotta, a színeket a valór egyensúlyába igazította, kiválasztotta a mozgás döntő fontosságú vonalait, egyes elemeket külön hangsúlyozott és igen sokat eldobált magától. Keressük azt az izgalmat, amely az ecset nyomaiból és a festék felrakásának módjából kiérezhető, tehát keressük a művészt, a lírikust, a képben, a lírai poémában. Az impresszionizmusnak köszönjük, hogy a művész ma már nem kénytelen túlmenni azon a kritikus ponton, amelyen túl már nincs mondanivalója, nem köteles befejezni a képét a szó filiszteri értelmében, hanem joga van megállni ott, ahol ő érzi a befejezettséget, ahol már nincs többé köze a munkájához. Ha egy vonal és három szín mindent elmond, amit a művész el akar mondani, akkor nem kell még millió vonalat hozzácsinálni és telekenni festékekkel az egész vásznat, ha egy részlet elegendő, nem kell millió részletet hozzáábrázolni, mert megtanultuk az impresszionizmustól, hogy akkor kész a kép, ha a művészt nem érdekli többé és hogy ami ezután csinálódik, az bennünket se érdekelhet többé. Az a sokféle eredmény, amelyhez a modern festőművészet eljutott, a művészettörténetben példátlan nagy evolúcióknak az a sok differenciálódott eredménye, amelyek most forronganak és készülnek egyesülni egy eljövendő legújabb művészetben, Senrat, Signac és Monet, Van Gogh és Van Rysselberghe, Vuillard és Denis, mind a művészetnek csak ezzel az új értelmezésével lehetségesek. Most azután jön a »művészi fotográfia«. Jön a gép, amely leábrázol mindent, ami látható, és semmit abból, ami érezhető. Jön a művészi fotográfia, amelyben az a művész, ahogy a fotográfus kiválasztja a témát vagy beállítja a modellt, tehát amit a gicscs tart művészetnek. A kép nem a művész lelkén alakul át, hanem a fotográfus optikai készülékein. A »művész« nem analizál, nem szintetizál, nem értékel elemeket, nem hagy el, nem választ ki, hanem exponál és a gép leábrázol mindent, ami látható. Megint van rá mód, hogy elhitessék a publikummal, hogy a fő, »a megszólamlásig hű« kópia, hogy a művész akkor alkot, mikor kifundál és a »technika« mindegy, a gép vagy az ecset mindegy. Nem a művész-munka a fő, hanem a kép és mindegy, akármilyen módon jött létre ez a kép.

Már egyesület is van, már lap is van a művészi fotográfálás kultiválására. Már a Studio is beugrott ennek az új veszedelemnek és impotens festők őrzöngő örömmel üdvözlők, mint művészjellegük megőrzésének lehetőségét. Már művészek fotográfálnak és fotografiáról festenek. És jönni fognak a művészi fotográfia apostolai és azt fogják mondani az én kapálódzásomra: igaz, a gép munkája lélektelen munka, de különböző eljárásokkal a gép által adott képet egyszerűsíteni lehet, részleteket ki lehet hagyni belőle, olyanná lehet tenni, mintha szénrajz, vagy tusrajz, vagy krétarajz volna. Ezekben az eljárásokban pedig művészi potenciáik érvényesülnek. Nem igaz, oh próféta urak, nem művészi potenciáik ezek, éppen úgy nem, mint azok a képességek, amelyeket a czizellőr felhasznál, amidőn egy galvanoplasztikai uton készült szobrot rendbehoz.

A fotográfus ad egy lélektelen, rossz képet, ezt a műfotográfus több-kevesebb ügyességgel, de nagyjából kémiailag eljárásokkal hasonlóvá teszi ahhoz, amit az újabb rajzféléknél megszoktuk. Egy rossz, lélektelen, mechanikus uton készült képet többé-kevésbé kijavítanak, felcserélik olyan sajátosságokkal, amelyek »olyanok, mintha« egy rajz sajátosságai volnának és akkor odaállnak és azt mondják, hogy ők művészmunkát végeztek. Izlés lehet a műveikben, alkotó energia soha s az izlés úgy gerálja magát, mintha alkotó energia volna. Itt a veszedelem, oh művész-piktorok, jön a gicscs, a gicscs, a gicscs, jön és nemsokára nagyon nehéz lesz ismét agyonverni.

Marco.

Színházi krónika.

A púpos ember mindig hangszer marad,

vagyis

lólábból nem lesz lavina.

— május 26.

A modern színészség egyre terjed, a modern »kifejezést« egyre tévesebben alkalmazzák, nagy zavar és homályosság uralkodik a színészet virányain, ezért így szólt a Mester: »Kötelességem ezzel foglalkozni«. Egy cikkben mondja ezt, amelylyel élesen bevilágít a virányt elborító homályba, tisztázza a fogalmakat, agyonsújtja a modern tévelygéseket egy cikkben, amelyet az *Egyetértés* közölt s amely alá oda írta nevét is a fogalmak legfelső rendezője, Ő, Császár Imre, a belülsteppelt nadrág és a színészművészet feltalálója, a Mester, az Ige. Közönségünknek tudomást kell venni ezekről a kinyilatkoztatásokról s én, aki egyike vagyok a fogalmak zavaróinak, a lesújtott és tisztázott tudatlanoknak, ime alázatos szívvvel vállalkozom a mű ismertetésére, sőt kommentálására, mert kissé mély a dolog és sokak előtt érthetetlennek fog látszani.

Mindenekelőtt definiálja szerző a modernséget, amely az arc, az alak, és a hang hiánya. Azután így folytatja: »Ezek csak külsőségek, hallom az ellenvetést. Ezt én nem is tagadom. Csakhogy, ha a trombitába befűjök és az rekedt hangot ad, akkor az sem hangszer. A kicsi púpos ember pedig mindig az marad, bár hosszú hajat növeszsen is.« Így bebizonyítván, hogy a kicsi púpos ember mindig az, tudniillik hangszer marad, kijelenti szerző, hogy ma már nem is modern színész, aki nem »rekedt és piszkos« és minden egyéniség »félreismerhetetlenül magán fogja hordani saját külsőségeinek típusát.« Olyanformán kell ezt képzelni, mint a fiahordót: a fiahordó fiát hordja, az egyéniség típusát hordja.

»A nagy színésztalented is a kiforrottság idejében egyéni formát vesz fel, és akkor úgy hívjuk, hogy stilizál.« Megtudjuk tehát, hogy az egyéniséget másképpen »stilizál«-nak hívják. »Duse is stilizál, Sarah is, Coquelin is etc. Az egyéniségük külsőségei révén érvényesülnek.« Egy kis kitérés Sarceyre, aztán így folytatja: »A kifejezésben van a szín, a változat. Önkénytelenül is eszembe jut a bolond piktor esete, aki czellája falát telefestette, de persze mindig egy színnel. Mikor ezért megkérdezték, azt

felelte, hogy egy színnel csak egyformát lehet festeni. «Ime ez a modernség, amint a látó szerző látja, »már pedig a színész torkában zenekar van, amely... hangjával fest és rajzol, halkán beszél és ha az érzelmek úgy kívánják, *kiabál*.» A szerző itt egy kicsit homályos, mert nem részletezi, hogy a filharmonikus zenekar, vagy csak egy katonabanda van-e a színész torkában. De ha összevetjük az egyéniségről irt soraival, látni fogjuk, hogy ez az egyéniségtől függ. Példákat a Nemzeti színházi torkokban lehet találni. »A színész nem huzhatja le a darabot a maga kifejezésre képtelen eszközeihez, neki kell felemelkednie a drámához... Ennek eredménye a szerepkör. Azt mondják (t. i. a modernnek), hogy a külsőségek csak bénítólag hatnak. Lám, és ezeknek hiánya nem bénít?« A modernnek mindig azt mondják, hogy bénít, Ő azt mondja, nem bénít. Bár a modernnek nem mondják, azért még se bénít. Szép példája ez a szerző igazságai általános érvényességének.

»Mi a stíl,« kérdi ezután fönnen a szerző. »A stíl: az egykorúság.« Tehát ha valaki Luczifert játszsza, egykoru legyen Lucziferrel, s mert bizonyos, hogy a régi emberek torkában szintén zenekar volt, a stíles színésznek zenekarral kell beszélni. A szerző a színművészeti akadémián adja elő, hogy például a Julius Caesar torkában milyen zenekar volt.

Ezután hatalmas lendülettel áttér a szerző gondolatai summázására. A modernnek félrevezetik a közönséget, de:

»A dilettantizmus *lólába* mindenütt kikandikál. Futni kell hagyni. *Lavina nem lesz belőle soha*.« Tehát kétségbevonhatatlanul bebizonyult, hogy a dilettantizmus lólábából nem lesz lavina és másrészt a púpos ember mindig hangszer marad. Ez a két igazság éppen elegendő, hogy a publikum belássa a modern színészet gyarlóságát. Én nem is érzem szükségét, hogy a klasszikus mondatokhoz több szót fűzzek, csak lelkesen idézem Császár ur egyik forrásmunkáját, amelyből különösen stílust tanult, idézem az egyiptomi álmoskönyv egy tömören, Császári stílusban megfogalmazott axiomáját: »gyufatartó, vaskalap, szerelem, poloska, miniszternök, sétálni, őt, huszonkettő.« Ebből a mondatból szintén gazdag érvkészletet lehet meríteni a modern színészet ellen.

—m.

Vígyszínház. *Kolibri mama*, Henri Bataille színműve a francia irodalmának elmélyedésére vall. Ez is csak házasságtörő dráma, de amellet komoly és józan kritikája a minden bocsánatra jogot tartó ugynevezett szerelemnek. Új dolog a színpadon, hogy a vétkező asszonyt nem övezik a szimpátia és a poézis fölmentő glóriájával s a megcsalt férjet nem környékezi sem a gyűlölet, sem a nevetség. Ez a negyven éves, jobban mondva, az örökifju asszony drámája, aki azt hiszi, hogy a szerelem hitvesi kötelességét a sirig kell teljesíteni, amikor a férje más nézetten van, megcsaltnak és meg nem értettnek érzi magát s a férj áldozatának vallja magát, mikor egy siheder suhancz karjaiba veti, jobban mondva a nyakába varrja magát. Az asszonyi gyöngesség és különös moralizáló immoralitásának remek koncepcziója ez a darab, mélyeséges bepillantást nyújtva a hisztérikusan érzékeny asszonyok lelkületébe, akik mindenre jogosítva érzik magukat, mert mindennek valóságául mást tudnak megnevezni. A Vígyszínház ezt a darabot voltaképpen a Nemzeti Színház elől adta elő, mert niveaujánál

fogva ott volna a helye, noha a Vígyszínház előadása elsőrendű *Hegedűs, Góth és Halmi* Margit a lehető legjobb kaliberű játékot produkálták s a Kolibri mama sikere, úgy látszik, biztosítva van — a jövő saison számára.

KÖZGAZDASÁG.

Magyar cukoripar r. t. A Magyar cukoripar r. t. igazgató-sága keddi ülésében megállapította a folyó év márczius 31-ével lejárt üzleti év mérlegét. A közgyűlés folyó év május hó 31-én tartatik meg, melyben 120 korona osztalékot fognak részvényenként javaslatba hozni. Az értécsökkenési számlára átutalt összeg gyanánt 691.621 korona 15 fillér szerepel, míg a rendkívüli tartalékalap javára 400.000 korona fordítandó, a fennmaradó 266.240 korona 59 fillér pedig új számlára lesz elővezetendő.

Első Leánykiházasítási Egylet mint szöv. gyermek- és életbiztosító intézet. (Budapest, VI., Teréz-körút 40—42. sz.) Alapítotott 1863. évben. Folyó év április havában 1,230.000— korona értékű biztosítási ajánlat nyújtatott be és 993.600— korona értékű új biztosítási kötvény állítottatott ki. Biztosított összegek fejében 75.918 korona 94 fillér fizettetett ki. 1905. január 1-től április 30-ig bezárólag 4,731.800 K. értékű biztosítási ajánlat nyújtatott be és 3,947.100 K. értékű új biztosítási kötvény állítottatott ki. Biztosított összegek fejében 250.608 K. 98 f. fizettetett ki. Ezen intézet a gyermek- és életbiztosítás minden nemével foglalkozik a legolcsóbb díjtételek és legelőnyösebb feltételek mellett.

Az »Anker« élet- és járadék-biztosító-társaság (Magyarországi vezérképviselőség, Budapest, VI., Deák-tér, Anker-udvar) 1905. apr. havában benyújtatott a társaságnál 672 ajánlat 3,867.982 K. biztosított összegre és kiállítottatott 649 kötvény 3,647.165 K. összegre. Díjak fejében bevett a társaság 1,354.085 K-át és elhalálozás folytán kifizetett 240.309 K-át. A január-áprilisi havi időszak alatt benyújtatott 3032 ajánlat 17,275.402 K-ra és kiállítottatott 2784 kötvény 15,436.956 K-ra. Ugyanezen időszakban díjakért 6,739.658 K-át vételezett be a társaság, halálesetek folytán pedig 1,066.514 K-át fizetett ki. A társaság vagyona 1904. december 31-én 164 millió K, biztosítási állomány 524 millió K, halálozások és esedékesség vált elérési biztosítások folytán a társaság fennállása óta 276 millió K fiztetett ki.

HETI POSTA.

A régi diák-élet. Szépen, folyamatosan van megírva, de kissé sablonos és voltaképpen nem is diák-élet, hanem egy primitív adoma, melynek csatlánója nem is valami elmés. Ha valaki az igazi régi magyar diák-életet megrajzolná nekünk, nem adoma szerűen, de adatok alapján, azt nagyon hálásan fogadnók. A kézirat rendelkezésére áll.

Debreczen. Z. R. Kupcsay Feiczián fogalmazó vagy titkár a kultuszminisztériumban és a *Zarathustra muniája* nem első munkája neki. Ugy látszik, már az első közlemény is érdeklődést keltett. Reméjük ez az érdeklődés fokozódni fog.

Nyiregyháza. *Gróakné.* Köszönjük Nagysád szíves jószágát. Összszel sem lesz késő.

Maros-Ludas. *Dr. B.-né.* Igen-igen örvendünk a viszontlátásnak. Résen leszünk.

B. I. Teljes részvétellel vagyunk az Ön sorsa iránt, amit a verseire vonatkozólag nem állíthatunk. Ezek bizony elég naivak elég kezdetlegesek. Ma már másképp irnak.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Harisnyák, lábtyúk, matróz-ingek, keztyúk, elismert legjobb minőségben HEYEK ADOLF-nál Budapest, IV., Szervita-tér 8.

»Bob hashajtó« a legkellemebb. (10 fillér.)

BUDAPESTI
MECHANIKAI

ZANDER

GYÓGY-
INTÉZET

Muzeum-körút 2. — Gyógygimnasztika, orvosi masszázs. Forró- és szénas- és fényfürdők. Néhány javalat: Elgömbülések, ízületi- és idegbántalmak, neurasthenia, álmatlanság, gyomor-, bélbajok, szívbetegségek, elhízás stb. ellen. Bővebb fölvilágosítást nyújt a prospektus.